

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-
економічної безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

**Тема: «Правове регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в
Україні»**

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Гаруст Ю.В.
(підпис)

Керівник проекту _____ к.ю.н. Шлапко Т.В.
(підпис)

Виконавець
студент групи Ю.м-91 _____ Горбачова М. І.
(підпис)

Суми 2020

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ВРУ – Верховна Рада України
- ДРАЦС – Державна реєстрація актів цивільного стану
- ЄС – Європейський Союз
- ЗДСС – Загальнообов’язкове державне соціальне страхування
- ЗСУ - Збройні Сили України
- КМУ – Кабінет Міністрів України
- КСУ – Конституційний Суд України
- МОЗ – Міністерство охорони здоров’я
- МСЕК – Медико-соціальна експертна комісія
- ООН – Організація об’єднаних націй
- СБУ – Служба безпеки України
- СРСР – Союз радянських соціалістичних республік
- УРСР – Українська радянська соціалістична республіка
- ФОП – Фізична особа-підприємець
- ЦК КПРС – Центральний комітет Комуністичної партії Радянського Союзу

РЕФЕРАТ

Структура й обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що включає 105 найменувань. Загальний обсяг магістерської роботи становить 95 с.

Актуальність. Соціально-правові дослідження поняття державної допомоги сім'ям з дітьми важливі як в загальнотеоретичному, так і в практичному плані. Термін «державна допомога сім'ям з дітьми», який визначає необхідність державної підтримки соціально незахищених верств населення, досить широко використовується в юридичній та соціально-науковій літературі. Тому теоретичний аналіз змісту цього поняття, безумовно, є актуальним.

Різноманітність видів державної допомоги сім'ям з дітьми, широке коло суб'єктів, які мають право на її отримання, значна кількість несистематизованих нормативно-правових актів та постійне реформування значно ускладнюють застосування та правового регулювання даного інституту. Звідси вважаємо, що дослідження питань теоретичного визначення поняття державної допомоги сім'ям з дітьми, її видів, порядок призначення та виплат є актуальним.

Метою роботи є детальний аналіз особливостей правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми, її видів, особливостей призначення та визначення напрямів вдосконалення. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити становлення та розвиток законодавства про державну допомогу та соціальне забезпечення сім'ям з дітьми в Україні;
- охарактеризувати міжнародні стандарти державної допомоги сім'ям з дітьми;
- надати соціально-правову характеристику державної допомоги сім'ям з дітьми: визначити поняття, основні риси та класифікацію;
- проаналізувати особливості призначення окремих видів державної допомоги сім'ям з дітьми: у зв'язку з вагітністю та пологами та одноразової допомоги при народженні дитини, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку тощо;
- здійснити дослідження міжнародного досвіду у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми;
- розробити пропозиції щодо удосконалення національного законодавства з питань правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні.

Предметом дослідження є особливості правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини щодо призначення, обчислення розміру та виплати державної допомоги сім'ям з дітьми.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає діалектичний метод пізнання правових явищ. У ході дослідження було використано наступні методи: формально-логічний, системно-структурний, історичний, розрахунковий.

Нормативну та емпіричну базу дослідження становлять: Конституція України, законодавчі акти України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародно-правові акти в сфері прав людини, соціальної політики та соціального забезпечення, а також статті практичних працівників сфери соціального забезпечення населення.

Наукова новизна результатів дослідження сприяє вирішенню проблемних питань даного дослідження. Вона складається з використаних методів та прийомів, які дозволили зазначити те, що:

уперше:

- було проведено комплексний аналіз правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в праві соціального забезпечення, а також з'ясовано його практичне значення та виявлено певні прогалини і невідповідності практичної реалізації у 2020 році;

- досліджено систему соціальних виплат та матеріальної допомоги у 2020 році із зазначенням сум грошових виплат та умов призначення таких видів допомоги, як: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога «пакунок малюка»; допомога при усиновленні дитини; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування тощо;

- проаналізовано особливості впровадження одноразової натуральної допомоги «Пакунок малюка» як одного з підвидів державної допомоги при народженні дитини;

- здійснено аналіз особливостей функціонування комплексної послуги «Малютко», впровадженої з 1 жовтня 2020 року, охарактеризовано її значення у процесі надання державної допомоги сім'ям з дітьми;

удосконалено:

- напрямки вдосконалення інституту державної допомоги сім'ям з дітьми та матерям, у зв'язку з пологами;

- послугу «муніципальна няня» з компенсацією за наймання няні в розмірі, що відповідає прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років.

набуло подальшого дослідження:

- детальний аналіз практичного досвіду держав-членів ЄС та інших країн світу з питань призначення соціальних виплат та матеріальної допомоги сім'ям з дітьми;

- визначення стратегії подальшого реформування системи соціальних виплат та матеріальної допомоги сім'ям з дітьми в Україні на період з 2021 до 2025 року;

- аналіз проблемних питань державного регулювання здійснення соціального забезпечення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Апробація результатів дипломної (магістерської) роботи. Основні положення та результати дослідження викладено у науковій статті: Шлапко Т. В., Горбачова М. І. Нормативне забезпечення державної соціальної допомоги при народженні дитини. Правові горизонти. 2020. № 25 (38), а також висвітлено в доповіді на науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку юридичної науки в умовах COVID-19» 10-11 грудня 2020 року в м. Рівне.

Ключові слова: державна допомога, державна допомога сім'ям з дітьми, сім'ї з дітьми, матеріальна допомога, призначення державної допомоги сім'ям з дітьми, правове регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ	9
1.1. Становлення та розвиток законодавства про державну допомогу та соціальне забезпечення сім'ям з дітьми в Україні.....	9
1.2. Міжнародні стандарти державної допомоги сім'ям з дітьми	16
1.3. Соціально-правова характеристика державної допомоги сім'ям з дітьми: поняття та особливості.....	22
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ	31
2.1. Особливості призначення державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами	31
2.2. Особливості призначення державної допомоги при народженні дитини.....	39
2.3. Особливості призначення інших видів державної допомоги сім'ям з дітьми.....	47
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ ДІТЬМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ	60
3.1. Особливості міжнародного досвіду у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми.....	60
3.2. Напрями вдосконалення правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні	71
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Соціально-правові дослідження поняття державної допомоги сім'ям з дітьми важливі як в загальнотеоретичному, так і в практичному плані. Термін «державна допомога сім'ям з дітьми», який визначає необхідність державної підтримки соціально незахищених верств населення, досить широко використовується в юридичній та соціально-науковій літературі. Тому теоретичний аналіз змісту цього поняття, безумовно, є актуальним.

Крім загальної теорії, фактором важливості такого дослідження є також поточна ситуація соціально-політичного розвитку в Україні, яка проголосила себе демократичною та соціальною. Оскільки вищою цінністю такої держави є людина, її права та свободи, питання повноцінної реалізації державної допомогі сім'ям з дітьми безпосередньо пов'язаний зі створенням умов для гідного життя та соціального захисту безпосередньо.

Слід зазначити, що дана політика здійснюється на засадах сучасної міжнародної практики соціального захисту громадян у високорозвинених країнах. Україна, яка оголосила пріоритетним зовнішньополітичним напрямком наблизитися до Європейського Союзу, зобов'язалася здійснювати політику щодо забезпечення та реалізації прав людини відповідно до європейських стандартів. Серед цих прав входить право на соціальний захист, що особливо важливо в контексті ринкових змін та перетворень.

У сучасних реаліях можемо стверджувати про те, що уповільнення економічного розвитку, недостатній рівень соціального та правового захисту населення, його зубожіння і невпевненість в майбутньому посилюють залежність населення від державної соціальної політики та спонукають приділити їм особливу увагу з метою розроблення пропозицій щодо змін у системі соціального захисту сімей з дітьми.

Слід також зазначити, що розвиток системи підтримки сімей на державному рівні в Україні тісно пов'язаний з демографічною політикою, основною причиною якої є збільшення народжуваності, оскільки сьогодні її падіння катастрофічне. Ось чому сьогодні у малих сімей є все в порівнянні з багатодітними, оскільки не кожен може повністю задовольнити фінансові потреби сім'ї, в якій є хоча б одна дитина.

Різноманітність видів державної допомоги сім'ям з дітьми, широке коло суб'єктів, які мають право на її отримання, значна кількість несистематизованих нормативно-правових актів та постійне реформування значно ускладнюють застосування та правового регулювання даного інституту. Звідси вважаємо, що дослідження питань теоретичного визначення поняття державної допомоги сім'ям з дітьми, її видів, порядок призначення та виплат є актуальним.

Ступінь розробленості теми. В останні роки питанню правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми приділяли увагу наступні науковці: Новицька Н. В., яка тлумачить поняття «допомога» як «державні виплати громадянам щомісяця, періодично або одноразово у встановленому законом порядку з метою компенсації втрати доходу або здійснення додаткової фінансової підтримки» [53, с. 128].

Болотіна Н. Б. досить влучно зазначає про структуру системи державної допомоги, куди автор включає такі правові інститути: соціальних грошових допомог, соціальних компенсаційних виплат, соціальних субсидій, соціального утримання, соціальних послуг тощо [5, с. 6]. Як зазначає Бориченко К. В., «допомоги, як і пенсії, є грошовими виплатами, які надаються громадянам в установлених законом випадках у якості одного з різновидів соціального забезпечення» [7, с. 44].

Питанню зазначеної проблематики приділяли й інші дослідники, серед яких варто згадати таких вчених, як: А. С. Гафарову, І. О. Доценко, А. О. Міллер, О. С. Прокопенко, М. В. Сокола, Л. М. Тимченко, О. М. Хохленко, І. В. Чеховську, Є. П. Яригіну тощо.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт із даної тематики, низка питань у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми залишається остаточно невирішеною та потребує подальшого дослідження.

Метою роботи є визначення проблем правового регулювання в сфері призначення державної допомоги сім'ям з дітьми і вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини у даній галузі.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- дослідити становлення та розвиток законодавства про державну допомогу та соціальне забезпечення сім'ям з дітьми в Україні;
- охарактеризувати міжнародні стандарти державної допомоги сім'ям з дітьми;
- надати соціально-правову характеристику державної допомоги сім'ям з дітьми: визначити поняття, основні риси та класифікацію;
- проаналізувати особливості призначення окремих видів державної допомоги сім'ям з дітьми: у зв'язку з вагітністю та пологами та одноразової допомоги при народженні дитини, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку тощо;
- здійснити дослідження міжнародного досвіду у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми;
- розробити пропозиції щодо удосконалення національного законодавства з питань правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини щодо призначення, обчислення розміру та виплати державної допомоги сім'ям з дітьми.

Предмет дослідження – правове регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає діалектичний метод пізнання правових явищ. У ході дослідження було використано наступні методи: формально-логічний, системно-структурний (засоби формальної логіки, поєднані з використанням системно-структурного методу дослідження, які надали можливість проаналізувати інститут державної допомоги сім'ям з дітьми як цілісне правове явище), історичний (сучасний стан нормативного регулювання соціально-правового захисту громадян розглядається як результат розвитку національного законодавства, що дозволяє дослідити перспективи розвитку інституту державної допомоги сім'ям з дітьми), розрахунковий (при розгляді надання матеріальної допомоги сім'ям з дітьми раніше і на сьогоднішній день, а також при з'ясуванні прожиткового мінімуму на дитину).

Комплексний підхід до використання вищезазначених методів дозволив всебічно розглянути стан та механізм надання державної допомоги сім'ям з дітьми і сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання, а також для подальшого розвитку теоретичної думки в цьому напрямку. Загальні висновки й практичні рекомендації ґрунтуються на вимогах логіки щодо визначеності, послідовності та несуперечності суджень.

Нормативну та емпіричну базу дослідження становлять: Конституція України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародно-правові акти в сфері прав людини, соціальної політики і соціального забезпечення, та статті практичних працівників сфери соціального забезпечення населення.

Наукова новизна результатів дослідження сприяє вирішенню проблемних питань даного дослідження. Вона складається з використаних методів та прийомів, які дозволили зазначити те, що:

уперше:

- було проведено комплексний аналіз правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в праві соціального забезпечення, а

також з'ясовано його практичне значення та виявлено певні прогалини і невідповідності практичної реалізації у 2020 році;

- досліджено систему соціальних виплат та матеріальної допомоги у 2020 році із зазначенням сум грошових виплат та умов призначення таких видів допомоги, як: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога «пакунок малюка»; допомога при усиновленні дитини; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування тощо;

- проаналізовано особливості впровадження одноразової натуральної допомоги «Пакунок малюка» як одного з підвидів державної допомоги при народженні дитини;

- здійснено аналіз особливостей функціонування комплексної послуги «ЄМалятко», впровадженої з 1 жовтня 2020 року, охарактеризовано її значення у процесі надання державної допомоги сім'ям з дітьми;

удосконалено:

- інститут державної допомоги сім'ям з дітьми, а саме допомоги по вагітності та пологам та при народженні дитини;

- послугу «муніципальна няня» з компенсацією за наймання няні в розмірі, що відповідає прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років.

набуло подальшого дослідження:

- детальний аналіз практичного досвіду держав-членів ЄС та інших країн світу з питань призначення соціальних виплат та матеріальної допомоги сім'ям з дітьми;

- визначення стратегії подальшого реформування системи соціальних виплат та матеріальної допомоги сім'ям з дітьми в Україні на період з 2021 до 2025 року;

- аналіз проблемних питань державного регулювання здійснення соціального забезпечення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Апробація результатів дипломної (магістерської) роботи. Основні положення та результати дослідження викладено у науковій статті: Шлапко Т. В., Горбачова М. І. Нормативне забезпечення державної соціальної допомоги при народженні дитини. Правові горизонти. 2020. № 25 (38), а також висвітлено в доповіді на науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку юридичної науки в умовах COVID-19» 10-11 грудня 2020 року в м. Рівне.

Обсяг і структура дипломної (магістерської) роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок. Список використаних джерел складається із 106 найменувань, розташованих в алфавітному порядку, та займає 12 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ

1.1. Становлення та розвиток законодавства про державну допомогу та соціальне забезпечення сім'ям з дітьми в Україні.

Початком нашого дослідження стало дослідження становлення та розвитку законодавства про державну допомогу та соціальне забезпечення сім'ям з дітьми в Україні.

Безпосередньо соціальна політика є обов'язковою складовою кожної сучасної держави. Діяльність у сфері соціального захисту, як правило, охоплює сферу матеріального забезпечення та надання допомог послуг громадянам.

Ідеї та уявлення про те, яким має бути соціальне забезпечення, змінювалися та вдосконалювалися у міру розвитку людського суспільства. Проблема організації даної сфери є історичною, у зв'язку з чим неможливо зрозуміти сучасні державно-правові моделі соціального забезпечення без досліджень історичного становлення як інституту громадянського суспільства у світі та в Україні загалом.

Первісними формами соціального забезпечення, відповідно до точки зору Сташківа Б. І., були благодійність та громадська опіка. Однак, коли суспільство почало усвідомлювати важливість соціального забезпечення як одного з факторів, зумовлених існуванням суспільства, воно було представлене на державному рівні. Як наслідок, було створено різні організаційно-правові моделі соціального забезпечення, які сьогодні без винятку стикаються із зростаючими проблемами у всіх країнах, незалежно від рівня їх економічного розвитку, політичної орієнтації, форм та режимів правління [87, с. 578].

До IV ст. н. е. дітей вважали нижчим та економічно вигідним створінням, повністю залежними від дорослих. Лише приблизно з 390 р. вбивство дітей визначили злочином та прирівняли його до вбивства дорослої людини., що стало передумовою формування основ соціального забезпечення материнства та дитинства, а згодом і всієї сім'ї.

Створення законодавчої бази у сфері соціального забезпечення сім'ї з дітьми розпочалося з того часу, коли у слов'ян була сформована християнська концепція допомоги нужденним, яка надавалася у формі милостині хворим, жебракам, вдовам та сиротам. У цей час з'являються перші нормативні акти у сфері надання підтримки та захисту вразливим верствам населення на українських територіях.

Таким чином, перший етап (початок IX ст. – XIV ст.) становлення норм правового регулювання соціального забезпечення сімей з дітьми можна охарактеризувати епізодичністю, обмеженим колом суб'єктів, які мають право на даний вид підтримки від держави та відсутністю єдиної нормативно закріпленої системи органів у сфері соціального забезпечення.

У процесі поступового розвитку суспільства у XIV – першій половині XVII ст., згідно з дослідженнями Сташківа Б. І., вперше з'являється система державної допомоги та світської благодійності [88, с. 298].

У цьому контексті можемо говорити про початок другої фази (XIV ст. – початок XX ст.) у розвитку правового регулювання соціального забезпечення сімей з дітьми. У цей час землі України були територіально роздроблені і належали Литві, Польщі та Російській імперії. У зв'язку з цим законодавство мало свою специфіку на кожній прилеглій території.

Нормативна база соціальної підтримки сімей з дітьми на території Литовської та Польської держави визначалася привілейованістю дітей знаті, а «звичайні» сім'ї з дітьми були залишені без уваги з боку держави. Наступна особливість литовського законодавства полягала у відсутності державного зобов'язання щодо забезпечення соціального забезпечення сімей з дітьми.

Дану сферу суспільних відносин було віднесено доповноважень православних громадських об'єднань.

На українських землях, що перебували у складі Російської імперії, важливу роль у впровадженні системи державної допомоги сім'ям з дітьми відіграли Прикази, основним завданням яких було забезпечення монастирів та церков засобами підтримки нужденних. Іншою формою піклування за системою державної допомоги було надання землі на прожиток. У 1634 р. указом імператора Михайла Федоровича було виділено землю для переселення дітей та вдів загиблих воїнів під Смоленськом.

Одночасно з цим, нормативно-правові акти в Російській імперії мали обмежувальний характер, оскільки держава здійснювала соціальне забезпечення виключно для окремо визначених категорій: вдів, сиріт, незаконнонароджених тощо.

Таким чином, ступінь охоплення державною допомогою сім'ям з дітьми у системі соціального забезпечення на даних територіях був на низькому рівні.

На думку Ступака Ф. Я. третій етап формування нормативно-правового регулювання соціального забезпечення сімей з дітьми відбувся з XVIII ст., у той час, коли в Російській імперії було розпочато процес формування адміністративної, суспільної та приватної опіки, і тривав він аж до початку XX ст. [88, с. 102].

Тюльпа Т. М. вказує про те, що вже в останній чверті XVIII ст. піклування про вагітних жінок та дітей перетворилося на добровільно-обов'язкове [93, с. 54].

31 жовтня 1918 р. Радою народних комісарів Російської імперії було затверджено Положення про соціальне забезпечення трудящих. Згадане Положення передбачало конкретно визначені види матеріального забезпечення, до яких входили:

- 1) допомога по тимчасовій непрацездатності;
- 2) допомога по вагітності і пологах;

4) допомога у зв'язку з народженням дитини.

Законодавчими актами цього періоду було значно підвищено значення держави у соціальному забезпеченні, а також було розширено систему заходів з метою вилучення монастирських земель з метою подальшої передачі їх сім'ям з дітьми тощо. Водночас нормативно-правові акти того періоду тільки в загальних рисах врегульовували організацію діяльності соціальних служб, залишаючи широке поле для прояву ініціатив на місцях.

Після Жовтневої революції 1917 року ситуація у сфері соціального забезпечення населення в цілому погіршилась. Так, систему соціальної опіки було повністю ліквідовано, більшовики розпочали поступово створювати власний державний устрій, тим самим започаткувавши новий етап розвитку соціального забезпечення сімей з дітьми (поч. ХХ ст. – 1991 р.). Однак зразкову систему так і не було створено у зв'язку з тим, що створена нормативно-правова база не мала економічної обґрунтованості та відзначалась декларативністю й ідеологічним нашаруванням.

У 1941-1945 рр. уряд УРСР був змушений посилити контроль у сфері соціального забезпечення жінок та дітей. Система заходів по вирішенню проблем соціальної захищеності даної категорії населення здійснювалася відповідно до визначених у своєму напрацюванні Удаловою Т. М. напрямів:

- надання соціальної допомоги матерям шляхом контролю за дотриманням законодавства про захист материнства та дитинства;
- розробка заходів у галузі організації та надання медичних та профілактичних послуг [94].

Дослідниця Дубич К. В. зазначає наступне: «...з 01 січня 1964 р. Постановою Ради Міністрів СРСР від 25 жовтня 1963 р. № 1108 «Про виплату допомоги на дітей військовослужбовців строкової служби» вперше в історії було введено державну допомогу, яка виплачувалася дружинам солдатів, матросів, сержантів та старшин строкової служби у розмірі 15 руб. на одну дитину та 22 руб. на двох і більше дітей щомісяця. Дружинам, які постійно проживали у сільських місцевостях та пов'язані з веденням

сільського господарства, зазначена державна допомога виплачувалась у розмірі 50 % від вищезазначених сум» [27, с. 16].

Однак, варто наголосити на тому, що розміри вказаної допомоги постійно зростали: в період з 1960 р. до 1970 р., за розрахунками Демуз І. О., витрати СРСР з державного бюджету на виплати матерям на утримання та виховання дітей, збільшились у 12 разів [18, с. 173].

З 01 листопада 1974 р., на думку Тюльпи Т. М., на законодавчому рівні було введено державні виплати малозабезпеченим сім'ям на дітей. Таку допомогу отримували родини, в яких середній дохід на одного члена сім'ї не перевищував 50 руб. Виплати здійснювалися щомісяця до досягнення дитиною 8-річного віку [93, с. 57].

23 травня 1979 р. було ухвалено Постанову ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР № 469 «Про поліпшення матеріального забезпечення інвалідів з дитинства», якою вперше було введено державу допомогу на дітей з інвалідністю віком до 16 років. Її розмір становив 20 руб. та був підвищений до 70 руб. у 1990 р.

У Постанові ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР від 22 січня 1981 р. № 235 «Про заходи щодо посилення державної допомоги сім'ям, які мають дітей» передбачалося надання працюючим жінкам-матерям за наявності у них трудового стажу не менше 1 року, а також жінкам-матерям, які навчаються з відривом від виробництва, частково оплачуваної відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею одного року. Розмір оплати даного виду відпустки становив 35 руб. щомісячно.

Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 24 січня 1985 р. було встановлено грошову допомогу на дітей, які перебувають під опікою або піклуванням, у розмірі 30 руб. щомісячно на одну дитину. Умовою отримання такої виплати було припинення виплат раніше призначеної допомоги та пенсії [97, с. 192-193].

Таким чином, починаючи з 1917 р. законодавцем було значно розширено коло суб'єктів, які отримали право на державні соціальні виплати

та мінімальні соціальні гарантії. Однак усі ці успіхи було нівельовано низкою недоліків у правовому регулюванні державної допомоги сім'ям з дітьми того часу.

Сучасний етап соціального забезпечення сімей з дітьми розпочався з проголошенням незалежності України в 1991 році і триває до сьогодні. За понад два десятиліття законодавство про соціальне забезпечення сімей з дітьми значно оновилося. Верховна Рада України регулярно створює нові нормативно-правову базу та змінює існуючу, що свідчить про пристосування правової основи України у сфері соціального забезпечення сімей з дітьми до вимог сьогодення.

Відповідно до ст. 46 Конституції України громадяни мають право на соціальне забезпечення, що включає в себе право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законодавством [37].

Основним нормативно-правовим актом, що встановлює гарантований рівень матеріальної допомоги сім'ям з дітьми через державну фінансову підтримку з урахуванням їх складу, доходів та віку дітей є Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року [55].

Окрім цього, у сфері соціального забезпечення сімей з дітьми вагому роль також відіграють наступні Закони України: «Про статус і соціальне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р., «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р., «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01 червня 2000 р., «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р., який регулює основи соціального забезпечення сімей з дітьми тощо.

На нашу думку, варто відзначити те, що нерозривний зв'язок зі сферою надання державної допомоги сім'ям з дітьми мають законодавство України про Державний бюджет, відповідно до якого встановлюються

розміри прожиткового мінімуму громадян та пільгових категорій населення. Згідно до цих розрахунків встановлюються допомоги сім'ям з дітьми відповідно.

Таким чином, узагальнюючи вищевикладений матеріал, процес становлення та розвитку законодавства про соціальне забезпечення умовно можна поділити на 5 етапів, кожна з яких має свої специфічні особливості відповідно до історичних умов розвитку суспільства загалом:

Перший етап - початок IX ст. – XIV ст., який можна характеризувати епізодичністю соціального забезпечення сімей з дітьми, обмеженістю кола суб'єктів закріплених форм його здійснення.

Другий етап - XIV ст. – XVII ст. Законодавство у сфері соціального забезпечення сімей з дітьми цього часу характеризується своїм «привілейованим» характером. Нормативні акти були неконкретними і часто включали лише право окремих сімей з дітьми на певні види соціальної допомоги, порядок його надання залишався неврегульованим.

Третій етап - XVII ст. – початок XX ст. Нормативно-правові акти цього періоду характеризувалися відсутністю детального врегулювання порядку надання соціальної підтримки сім'ям з дітьми, що залишало багато місця для місцевих ініціатив. Однак, законодавство даного періоду значно посилило роль держави у сфері соціального забезпечення та розширило форми його реалізації.

Четвертий етап - початок XX ст. – 1991 р., що характеризується декларативним законодавством у галузі соціального забезпечення сімей з дітьми. Нормативні акти в УРСР були прийняті у суворій відповідності із законодавством СРСР, що унеможливило врахування конкретних потреб українського суспільства та економічного становища республіки на той час.

П'ятий етап - 1991 р. і до сьогодні. Цей період знаменується ухваленням великої кількості законодавчих актів у галузі соціального забезпечення сімей з дітьми, що робить цю сферу регулювання громіздкою та складною системою для праворозуміння. У цьому контексті також не можна

говорити про створення єдиного порядку соціальної допомоги сім'ям з дітьми.

Непродумані кроки законодавчої влади часто призводять до соціальної напруги в суспільстві. У зв'язку з цим перед ним стоїть першочергове завдання – розробка концептуального підходу для подальшої реформи законодавства про державну допомогу сім'ям з дітьми з метою зменшення негативного впливу суперечливих змін у державній політиці в даній галузі.

1.2. Міжнародні стандарти державної допомоги сім'ям з дітьми

Україна прагне розвиватися до рівня провідних країн світу, таких як Франція, Німеччина, США тощо, для чого повинна сфокусуватися насамперед на засадах соціального захисту та соціальної безпеки, які відповідають міжнародним стандартам та повинні забезпечити гідне життя для всіх громадян у разі настання відповідних соціальних ризиків.

Оголошуючи на конституційному рівні про намір приєднатися до європейського простору, Україна повинна відповідати всім критеріям членства, в тому числі й міжнародних стандартів у соціальній сфері.

На всіх континентах сім'я визнана основою стійкості людського роду, як унікальний соціальний інститут формування основних цінностей, відтворення робочої сили, формування соціальних відносин. Сім'я є вирішальною формою для всіх народів, прогресу та цивілізації людства, його культури.

Сім'я є основою суспільства, в якому індивідуальні особливості кожного з батьків, їхніх дітей та інших членів сім'ї найбільш очевидні та визнають природні потреби, схеми поведінки формуються як критерії розвитку особистості, разом з цим відбувається самопізнання, самореалізація та соціалізація їх членів.

У 1924 році Ліга Націй прийняла Женевську декларацію прав дитини. ООН приділяла більше уваги правам дітей у всьому світі: міжнародне

співтовариство прийняло низку правових документів, що визначають статус населення у віці до 18 років та зобов'язання держави й суспільства перед ними.

Європейська соціальна хартія підкреслює в ч. 1 п. 16: сім'я, як головний осередок суспільства, має право на належний соціальний, правовий та економічний захист з метою забезпечення її повноцінного розвитку [30].

Очевидно, дана норма охоплює широку сферу, яка виходить за межі цивільних аспектів сімейного права та торкається багатьох елементів соціального та фіскального права.

Забезпечення реалізації соціальних прав сімей з дітьми тісно пов'язане зі ставленням до дитини як до соціальної одиниці суспільства. Так, Європейська соціальна хартія підкреслює у першому абзаці частини 17: діти та підлітки мають право на належний соціальний, правовий та економічний захист [30].

У ст. 16 Загальної декларації прав людини проголошується: сім'я є природним і основним осередком суспільства та має право на захист з боку суспільства й держави [31].

Цей міжнародний документ базується на філософії природного права та демократичних засадах. В Декларації закріплено права на життя, свободу та особисту безпеку, достатній рівень життя, що включає їжу, одяг, житло, охорону здоров'я та необхідні соціальні послуги для підтримки добробуту та здоров'я людей. Особа та її сім'я є основоположними стандартами прав людини та своєрідною цінністю на міжнародному рівні.

Відповідно до ст. 16 Декларації сім'я є особливим осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави. Відповідно до ст. 25 даного міжнародного документа материнство і дитинство дають право на особливе піклування та допомогу [31].

Генеральна Асамблея ООН схвалила цей документ як завдання, яке має виконуватись усіма країнами в обов'язковому порядку. Декларація заклала основи для укладення подальших міжнародних угод на глобальному та

регіональному рівні у галузі прав людини, зокрема у сфері соціального захисту сімей з дітьми.

Слід зазначити про те, що особливим міжнародним законодавчим актом, який регулює комплекс прав дитини, включаючи сім'ї з дітьми, є Декларація прав дитини, яка гарантує можливість дитини користуватися перевагами соціального захисту [16].

Декларація прав дитини, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 р., була прийнята з метою забезпечити кожній дитині право на щасливе дитинство. Вона проголошує соціальні та правові принципи захисту та благополуччя дітей на національному та міжнародному рівнях; передбачає, що дитина повинна, по можливості, перебувати під опікою та відповідальністю своїх батьків і, в будь-якому випадку, в атмосфері любові та моральної й матеріальної безпеки. Малолітня дитина може бути відокремлена від матері лише у виняткових випадках.

20 листопада 1989 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини, яка визначає сім'ю як «основу одиницю суспільства та природне середовище для зростання та благополуччя всіх її членів, особливо дітей». Конвенція також декларує право дитини на висловлення думки та містить положення щодо вирішення проблем життєдіяльності, пов'язаних з дитиною [36].

Даний правовий акт є найважливішим міжнародним правом у галузі захисту прав дітей, включаючи сім'ї з дітьми. Конвенція набрала чинності в Україні 27 вересня 1991 року. Цей документ регламентує весь комплекс міжнародно-правових стандартів захисту та забезпечення належних умов для виховання дітей, які повинні рости в сімейному середовищі, щоб всебічно та гармонійно розвиватися [36].

Відповідно до Конвенції діти мають право на особливий догляд та підтримку, а основне навантаження при здійсненні цього права покладається на сім'ю, яка відповідно повинна отримати захист та підтримку з боку

держави, необхідні для того, щоб нести повну відповідальність за виховання молодого підростаючого покоління.

Цей міжнародний правовий документ проголошує пріоритет виховання дитини в сім'ї: держави-учасниці повинні забезпечити умови, щоб дитина не була відокремлена від батьків всупереч її бажанням, за винятком випадків, коли таке відокремлення є необхідним в інтересах дитини.

Відповідно до статті 26 Конвенції про права дитини держави-учасниці визнають право кожної дитини отримувати виплати за соціальним забезпеченням, включаючи соціальне страхування, та вживати необхідних заходів для забезпечення повного здійснення цього права відповідно до національного законодавства [36].

Стаття 27 Конвенції про права дитини передбачає, що держави-учасниці, відповідно до національних умов і в межах своїх можливостей, вживають необхідних заходів для надання допомоги батькам та іншим особам, які виховують дітей, у здійсненні цього права, а при необхідності надають програми матеріальної допомоги та підтримки. зокрема щодо забезпечення дитини їжею, одягом та житлом [36].

Виходячи з пріоритету загальнолюдських цінностей та гармонійного розвитку особистості, Конвенція визнає пріоритет інтересів дитини в суспільстві, наголошує на недискримінації дитини з будь-яких причин або мотивів і особливо на необхідності піклування держави та суспільства за соціально депривілейованими дітьми (сиротами, біженцями, інвалідами), викладених низкою міжнародно-правових актів, таких як Декларація про соціальні та правові принципи захисту та добробуту дітей, щодо захисту та благополуччя дітей, в особливості при передачі дітей для усиновлення та усиновлення на національному та міжнародному рівнях, Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом прийнята, Європейська конвенція про усиновлення дітей тощо.

Відповідно до ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, держави-учасниці зобов'язуються визнавати право на

достатній життєвий рівень кожної людини та її сім'ї. Варто наголосити на тому, що поняття прожиткового рівня згідно до Пакту включає не тільки достатнє харчування, одяг та житло, а також неухильне поліпшення умов для проживання.

Крім того, ст. 12 Пакт гарантує право кожного на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я. Для того, щоб забезпечити повну реалізацію цього права, держави-учасниці зобов'язуються вжити необхідні заходи для зменшення мертвонароджуваності, дитячої смертності та здорового розвитку дитини; профілактики та лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших захворювань; створення умов, за яких кожен може отримати медичний догляд та медичну допомогу у разі хвороби [42].

Стаття 9 Пакту про економічні, соціальні та культурні права містить зобов'язання держав-учасниць визнавати право кожного на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. Як природна та основна одиниця суспільства, сім'я підлягає соціальному захисту і повинна забезпечуватися якомога ширшим захистом та допомогою, особливо під час її становлення та коли вона відповідає за догляд та виховання дітей на утриманні. Особливий захист повинен бути забезпечений для матерів до і після пологів.

Стаття 24 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає, що кожна дитина без жодної дискримінації може користуватися відповідними засобами правового захисту з боку сім'ї, суспільства та держави. Стандарти соціального захисту сімей з дітьми містяться також у Конвенціях та Рекомендаціях Міжнародної організації праці [43].

Таким чином, проаналізувавши особливості правового регулювання міжнародних стандартів щодо надання державної допомоги сім'ям з дітьми, вважаємо наступне. Міжнародне право містить велику кількість міжнародно-правових актів, які чітко встановлюють обов'язок держав-учасниць сприяти соціальному забезпеченню дітей та сімей, в яких вони виховуються. З цього

впливає, що політика з надання допомоги сім'ям з дітьми є визначальною у світових країнах.

Одночасно з цим вважаємо, що українська правова політика загалом та у сфері соціального захисту прав сімей з дітьми зокрема відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у чинних міжнародних документах, обов'язковість яких затверджена ВРУ та є частиною національного законодавства. Однак це положення не повністю враховане в процедурі правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми. Незважаючи на значну кількість імплементованих Конвенцій та договорів Україною, національне законодавство не відповідає встановленим міжнародним стандартам в повній мірі.

1.3. Соціально-правова характеристика державної допомоги сім'ям з дітьми: поняття та особливості

Право на розвиток та виховання у сімейному середовищі є основним правом кожної дитини, оскільки у сім'ї створені всі умови, необхідні для повноцінного існування. У процесі реалізації державної політики у сфері охорони дитинства саме сім'я займає одне з пріоритетних місць. Вона є першим вихователем та вектором передачі інтелектуального й духовного багатства, культурних традицій та формування ціннісних орієнтацій, необхідних для становлення людини як індивідуальної особистості в суспільстві.

Створення сприятливих умов для виховання дітей у сім'ї та їх соціалізації слід вважати одним із напрямків державної політики у сфері захисту дітей в Україні, зокрема принцип систематичної взаємодії «дитина - сім'я - держава» [9].

На думку Е. Берджесса, «сім'я – це група людей, поєднаних шлюбом і спорідненістю, що веде окреме домашнє господарство; у лоні сім'ї діється

взаємозв'язок її членів, які виконують відповідні ролі: чоловіка і жінки, матері та батька, сина чи дочки, брата й сестри» [100, с. 6–7].

З наведеного вище визначення зрозуміло, що сім'я є складним, багатогранним соціальним явищем і об'єктом багатьох наукових досліджень. Відповідно, необхідно враховувати поняття сім'ї та визначати функції сім'ї.

Аналіз наукової юридичної літератури засвідчує про те, що термін «сім'я» найчастіше трактується як система взаємовідносин між чоловіком і жінкою, батьками та дітьми, що базується на шлюбі чи спорідненості та має певну організацію. Це невелика соціальна група, заснована на шлюбі чи спорідненості, яка передбачає проведення спільних заходів, заснованих на спільному проживанні, матеріальній, моральній та психологічній підтримці.

Так, у своєму напрацюванні Гафарова А. С. в процесі комплексного дослідження звертається до досліджень наступних науковців. З точки зору Гаспаряна А. Г. сім'я являє собою спільноту людей, пов'язаних кров'ю, які живуть разом, утворюючи коло взаємної прихильності та відповідальності [12, с. 49-50].

Бориченко К. В. розуміє сім'ю як спільноту людей, пов'язаних шлюбом, батьківством, спорідненістю та спільним господарством. На його думку, сім'я є найважливішим членом суспільства, виконує найважливіші соціальні функції та відіграє важливу роль у житті кожної людини, захищає та формує особистість дитини, виконує її духовні потреби й забезпечує первинну соціалізацію [7, с. 135].

З точки зору безпосередньо Гафарової А. С. в даному дослідженні встановлено, що: «...сім'я виступає невід'ємною частиною соціуму, що впливає на становлення особистості дитини та її соціалізацію. Саме в сім'ї дитина спочатку усвідомлює себе особистістю і готується, засвоюючи соціальний досвід, включитися до системи широких соціальних стосунків» [12, с. 52].

Як бачимо, головним критерієм є не кровні узи та спільне ведення домогосподарства, а самовідчуття та самоідентифікація членів сім'ї як групи.

Таке розуміння означає, що неповні та офіційно незареєстровані типи сім'ї повинні бути включені до даної категорії.

У національному законодавстві України, безпосередньо в ст. 51 Конституції України передбачено, що сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою» [36].

Наявні в теорії правосоціального захисту погляди науковців, наприклад Сокола М. В., визначення суб'єктного складу отримувачів державної допомоги на дітей не дають чіткої відповіді на це питання. Вважається, що такий склад повинен включати:

- 1) сім'ю з дітьми загалом;
- 2) батьків, одного з них, або осіб, які їх замінюють;
- 3) власне дитину (дітей);
- 4) дитину (дітей) і матір, яка отримує підтримку для одиноких матерів [85, с. 60].

Відповідно до ст. 5 Сімейного кодексу України держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство та батьківство, а також створює умови для зміцнення сім'ї; створює умови для материнства та батьківства, гарантує захист прав матері та батька, сприяє та підтримує матеріально та морально; бере під свій захист усіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [84].

У ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини [69].

Згідно з ст. 2 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» сім'я з дітьми – це поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями

щодо утримання коло осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування» [55].

Таким чином, із вищесказаного стає зрозумілим, що визначення сім'ї в достатній мірі регулюється як зарубіжним, так і національним законодавством, а також юридичною та науковою літературою, що означає актуальність та важливість дослідження поняття та особливостей правового статусу сім'ї в суспільстві.

Як цілісний суб'єкт соціально-забезпечувальних правовідносин поняття сім'ї згадується також в таких нормативно-правових актах: «Про державні соціальні допомоги сім'ям з дітьми», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та підзаконних актах: Постанови КМУ «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям», «Про виплату одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання «Мати-героїня», та одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» тощо.

Виходячи з вищевикладеного, сім'я з дітьми є окремим суб'єктом галузевих правовідносин, що складається з осіб, які проживають разом, одним з яких є неповнолітній або особа віком до 23 років, а також дорослий, який проживає з батьками через інвалідність, інші особи, які доглядають за дитиною та мають з ним відповідні правові зв'язки.

У процесі розгляду даного питання дещо цікавим є також дослідження різних підходів до визначення та встановлення взаємозв'язку між поняттями «допомога», «соціальна допомога» у вузькому та широкому значенні, «допомога з соціального забезпечення», «державна допомога», а також «державна допомога сім'ям з дітьми».

Так, у Великому тлумачному словнику поняття «допомога» є неоднозначним за своїм змістом і використовується в наступних основних значеннях:

- 1) сприяння кому-небудь у чому-небудь, участь в чому-небудь, що приносить полегшення;
- 2) матеріальна підтримка;
- 3) захист;
- 4) сприяння в лікуванні, позбавлення від страждань [10, с. 374].

У загально-правовому розумінні категорія «допомога» означає матеріальну підтримку громадян, які опинились у важкій життєвій ситуації.

В дослідженні Новицької Н. В. поняття «допомога» визначається як «державні виплати громадянам щомісяця, періодично або одноразово у встановленому законом порядку з метою компенсації втрати доходу або здійснення додаткової фінансової підтримки» [45, с. 128].

Термін «допомога» неоднозначний і вживається в таких основних значеннях, як «допомагати комусь у чомусь», «брати участь у чомусь», «щось, що приносить полегшення», «матеріальна підтримка», «захист», тощо. У загальному правовому розумінні категорія «допомога» відноситься до матеріальної підтримки громадян, які опинились у важкій життєвій ситуації.

Панченко В. Ю. визначає під поняттям «соціальна допомога» адресну діяльність. Ознака адресності, як зазначає автор, впливає з того, що допомога - це практично необмежена кількість різних соціальних факторів, що сприяють здійсненню інтересів людини, а, безпосередньо, діяльність, пов'язана з орієнтацією на конкретного суб'єкта отримання допомоги, конкретну проблемну життєву ситуацію, реалізацію особливих інтересів суб'єкта в проблемній життєвій ситуації, що настала [48, с. 17].

У науці про право соціального забезпечення категорія «соціальна допомога» розглядається в широкому і вузькому розумінні. Соціальна допомога в широкому розумінні - це будь-який вид державного соціального забезпечення, який виплачується в грошовій або натуральній формі. Зокрема, Великий економічний словник визначає соціальну допомогу як турботу держави, суспільства про громадян, які цього потребують, підтримку у

зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним статусом та недостатньою забезпеченістю засобами для існування.

Соціальна допомога (соціальне забезпечення), з точки зору Борисова А. Б., проявляється у вигляді пенсій, допомоги, матеріальної допомоги, догляду за хворими та старими та догляду за дітьми [6, с. 581].

Отже, у широкому розумінні соціальна допомога повністю пов'язана з державною системою соціального забезпечення громадян.

Хомич І. Ю. у вузькому розумінні поняття соціальної допомогивизначає як виключно грошову виплату (одноразову або періодичну), яка надається певним категоріям громадян у порядку та розмірах, передбачених законодавством [95, с. 717].

Одночасно з цим, на думку Хомич І. Ю., розуміння соціальної допомоги в широкому і вузькому розумінні не відповідає справжній правовій природі та суті соціальної допомоги. Зокрема, на думку дослідниці, неправильно ідентифікувати систему соціального забезпечення та всі інші форми соціального забезпечення, оскільки кожна з цих форм має свої особливості.

Також слушною вважаємо думку Хомич І. Ю. про неможливість звести зміст державної соціальної допомоги до одноразової або регулярної виплати лише готівкою без урахування інших характеристик, зокрема фінансування з державного чи місцевих бюджетів тощо [95, с. 718].

Таким чином, визначення категорії «соціальна допомога», яка враховує більшість особливостей цієї форми соціального забезпечення, видаються більш ефективними.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про охорону дитинства» з метою створення належних матеріальних умов для виховання дітей у сім'ях держава надає батькам або особам, які їх замінюють, соціальну допомогу, передбачену Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та іншими законами України [70].

Одним із найбільш вдалих вважаємо визначення Бойка М. Д., який визначає під допомогою з соціального забезпечення гарантовані, врегульовані, одноразові або періодичні (щомісячні) грошові виплати соціального характеру та утримання з ціллю матеріальної підтримки громадян, котрі через певні соціальні випадки потребують такої підтримки незалежно від існування інших джерел доходу [4, с. 145].

З цього визначення можна зробити висновок, що соціальна допомога має такі основні характеристики, як:

- 1) аліментарний характер, тобто пов'язані із забезпеченням головних життєвих потреб людей;
- 2) метою соціальної допомоги є матеріальна підтримка громадян;
- 3) право на соціальну допомогу базується на особі, яка перебуває під впливом певної соціальної події.

Не можемо погодитися з думкою пана Бойка М. Д. про те, що соціальна допомога виплачується громадянам, які цього потребують, незалежно від наявності інших джерел доходу. Така точка зору викликає сумніви, оскільки українське законодавство стверджує, що більшість видів соціальної допомоги надається громадянам, середньомісячний дохід яких нижчий за встановлений прожитковий мінімум.

Що стосується власне поняття державної допомоги, то вважаємо за необхідне звернути увагу на дослідження Н. Болотіної, яка зазначає, що система державної допомоги включає наступні правові інститути:

- 1) «соціальна грошова допомога»;
- 2) «соціальні компенсаційні виплати»;
- 3) «соціальні субсидії»;
- 4) «соціальні утримання»;
- 5) «соціальні послуги» тощо [5, с. 217].

Є підстави вважати, що дані інститути є незалежними та відрізняються від однойменних інститутів соціального забезпечення, оскільки вся система державної соціальної допомоги базується на принципах, відмінних від

соціального страхування. Безпосереднім джерелом фінансування цієї допомоги та послуг є Державний та місцеві бюджети, про що зазначає Баранник Л.Б. [3, с. 67].

Варто відзначити визначення основних ознак державної соціальної допомоги у дослідженнях Андрієва В. В. Так, він вважає наступне: «До ознак державної соціальної допомоги можна віднести: надання допомоги при настанні соціально-значимого випадку, визначеного законодавством; надаються з метою матеріальної підтримки малозабезпечених осіб або їх сімей чи як додаткова підтримка для компенсації об'єктивно понесених витрат; право на допомогуне залежить від трудової діяльності, її можуть отримувати як застраховані особи, так іні; їх призначення має адресний або універсальний характер; соціально-аліментарний характер виплати; грошова форма виплати за кошти Державного чи місцевих бюджетів; встановлюються як іу чітко визначених розмірах, так і в розмірах, співвіднесених з прожитковим мінімумом або з врахування скупного доходу» [2, с. 321].

Як бачимо, важливим інститутом державної допомоги виступає правовий інститут державної допомоги сім'ям з дітьми. Його значення та важливість є юридично обґрунтованими та відображається у міжнародних та національних нормативних актах.

Отже, поняття державної допомоги слід розглядати усі державні виплати, за винятком пенсій, які являють собою допомогу громадянам у випадках, передбачених законодавством. Дане твердження є абсолютно вірним, оскільки допомоги, як правило, замінюють тимчасову оплату, пов'язану з працею, слугують або доповненням до основного джерела засобів існування, або як допомогою через їх відсутністьна відміну від пенсій - постійного та основного засобів до існування.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

Сім'я є складним і багатогранним соціальним явищем та об'єктом багатьох наукових досліджень. Сім'я є основою суспільства, в якому

індивідуальні особливості кожного з батьків, їх дітей та інших членів родини найбільш очевидні та визнають природні потреби. Схеми поведінки формуються як критерії розвитку особистості; відбувається самопізнання, самореалізація та соціалізація його членів.

Встановлено, що в юридичній літературі поняття «допомога» визначається як «державні виплати громадянам, які здійснюються щомісяця, періодично або одноразово у випадках, передбачених законом з ціллю компенсації втрати заробітку або надання додаткової матеріальної допомоги».

Важливим інститутом права соціального забезпечення є інститут державної допомоги. Державною допомогою слід розглядати як будь-що, крім пенсій та державних виплат, які допомагають громадянам у випадках, передбачених законодавством.

У ході здійснення аналізу поняття державної допомоги сім'ям з дітьми було встановлено, що даний термін слід розуміти як грошову допомогу сім'ям з дітьми у випадках, визначених державою, що виплачується одноразово, щомісяця, або періодично з Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності Фонду тимчасових інвалідів з бюджету.

Джерелом коштів даного виду допомоги є кошти з Державного та місцевих бюджетів відповідно до законодавства. Основною метою надання державної допомоги сім'ям з дітьми є поліпшення матеріального становища сімей з дітьми та створення найсприятливіших умов для розвитку підростаючого покоління.

Відповідно до вищевикладеного, вважаємо, що одним з основоположних інститутів державної допомоги виступає власне державна допомога сім'ям з дітьми. Значення та важливість даного виду соціального забезпечення є юридично обґрунтованим та актуальним.

РОЗДІЛ II. ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ

2.1. Особливості призначення державної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами

Наступним етапом нашого дослідження є визначення видів та особливостей призначення державної допомоги сім'ям з дітьми.

Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та Постанова КМУ «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» встановлюють гарантований рівень державної матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу родини, її доходів та віку дітей і спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям з дітьми в загальній системі соціального забезпечення населення. Ці нормативні акти передбачають такі види державної допомоги, зокрема:

- допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога «пакунок малюка»;
- допомога при усиновленні дитини;
- допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
- допомога на дітей одиноким матерям;
- допомога на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність [55; 64].

Відповідно до національного законодавства право на допомогу у зв'язку з вагітністю і пологами мають виключно жінки-матері. Надання жінці права на таку допомогу не викликає жодних заперечень, оскільки її виплата за час однойменної відпустки сприяє збереженню та відновленню здоров'я жінки та її новонародженої дитини, оскільки їх інтереси в цей період є неподільними.

Підставою для призначення даного виду допомоги є особливий стан жіночого організму, який пов'язаний із здійсненням нормальної фізіологічної функції - пологів. Відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» застрахована особа отримує допомогу по вагітності та пологах у вигляді матеріальної допомоги, яка компенсує втрату заробітної плати (доходу) у період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами [58].

Допомога по вагітності та пологах виплачується застрахованій особі за час відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів та 56 календарних днів (у разі ускладнених пологів або народження двох і більше дітей - 70 календарних днів після пологів).

Відповідно до листа Міністерства праці та соціальної політики України від 23 травня 2008 р. № 273/020/99-08, із дня, зазначеного у листку непрацездатності, застрахована особа перебуває у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, і саме з цього дня у застрахованої особи виникає право на одержання допомоги по вагітності та пологах [98].

Отже, страховий випадок застрахованої особи виникає з дня надання декретної відпустки за медичним висновком, зазначеним у листку непрацездатності. Застрахована особа особисто приймає рішення про реалізацію свого права на матеріальне забезпечення, тобто звернутися за призначенням державної допомоги або продовжувати працювати деякий час після надання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.

У разі звернення такої особи за призначенням державної допомоги, відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для

розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою КМУ від 26 вересня 2001 р., № 1266 розрахунковим періодом, за який обчислюється середня заробітна плата для розрахунку допомоги по вагітності та пологах, є останні 12 календарних місяців, що передують місяцю, коли наступив страховий випадок, тобто право на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами за медичним висновком [67].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» право на отримання допомоги по вагітності та пологах мають особи, не незареєстровані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. До даної категорії законодавець відносить тих осіб, які офіційно не працевлаштовані, а саме:

- жінки з числа військовослужбовців ЗСУ, Державної прикордонної служби, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, військ цивільної оборони, інших військових формувань, з числа осіб начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ і Державної кримінально-виконавчої служби;

- жінки, звільнені з роботи у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи та організації незалежно від форми власності за умови, що вагітна жінка була звільнена з роботи не раніше ніж за шість місяців до набуття права на одержання допомоги;

- жінки, зареєстровані в центрі зайнятості як безробітні;

- аспірантки, докторантки, клінічні ординатори, студентки вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів;

- непрацюючі жінки;

- жінки, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, які не сплачують страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасовою втрати працездатності [55].

Варто наголосити на тому, що у разі народження мертвої дитини матір має право на отримання державної допомоги по вагітності та пологах на

умовах, встановлених законодавством України. Якщо у жінки трапився передчасний викидень, то даний вид допомоги виплачуватися не буде.

Міллер А. О. вважає, що одержання допомоги, жінка повинна звернутися до роботодавця установи, в якій вона офіційно працевлаштована, з медичним висновком та заявою. Якщо жінка працює одночасно на 2 робочих місцях, то вона має право звернутися за допомогою як за місцем роботи за сумісництвом, так і за основним місцем роботи, що встановлено у ч. 2 ст. 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»). У цьому випадку жінка робить нотаріально завірнену копію медичного висновку і відносить її на роботу за сумісництвом. Далі, це залежить від підприємства (установи чи організації). Відповідно організація має здійснити наступні дії:

- відкрити спеціальний рахунок, на який буде зарахована сума лікарняних з Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;

- бухгалтерія установи нараховує лікарняні, відповідно до середньозаробітку в день (також враховуються нарахування за півроку); дана сума множиться на кількість лікарняних днів;

- бухгалтерія заповнює бланк встановленої законодавством форми, де вказує реквізити спеціального рахунку, розрахунок суми лікарняних і відомості про жінку, якій ці лікарняні нараховані;

- Фонд соціального страхування перераховує кошти за даним лікарняним в десятиденний термін після одержання цієї заяви;

- перераховані грошові кошти видаються жінці в касі бухгалтерії установи згідно видаткового касового ордеру, або зараховуються на банківську карту [44, с. 102].

Як вже було зазначено вище, всі жінки, включаючи тих, хто здійснює підприємницьку діяльність, мають право на допомогу по вагітності та пологах. Крім того, ФОП, як правило, належать до категорії осіб,

зареєстрованих у системі ЗДСС, оскільки вони сплачують єдиний страховий внесок.

Однак існують деякі особливості щодо порядку отримання відпустки та допомоги по вагітності та пологів. Так, для оформлення Тимченко Л. М. вважає необхідним здійснити наступні дії:

- отримати лікарняний листок для підтвердження факту непрацездатності у зв'язку з виходом в декрет;

- замовити в податковій за місцем реєстрації довідку про те, що єдиний страховий внесок за розрахунковий період було сплачено в повній мірі та відсутня заборгованість. Дана довідка видається безкоштовно;

- відкрити спеціальний рахунок для виплат у будь-якому банку, на які будуть нараховані декретні.

- надати до Фонду соціального страхування по тимчасовій втраті непрацездатності наступний пакет документів:

- а) заяву-розрахунок, в котрій розраховується сума допомоги, яку жінка буде отримувати;

- б) медичний висновок;

- в) довідку з податкової про відсутність заборгованості по єдиному страховому внеску.

Для тих, хто не зареєстрований у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, даний вид державної допомоги розраховується за наступним принципом. Допомога по вагітності та пологах призначається у розмірі 100 відсотків середньомісячного доходу (допомоги по безробіттю, стипендії тощо) жінки, але не менше 25 відсотків від прожиткового мінімуму для працездатної особи на місяць [19].

Так, з 1 січня 2020 року по 30 червня 2020 року ця мінімальна сума становила 2102 гривень, з 1 липня 2020 року по 30 листопада 2020 року – 2197 гривень, а з 1 грудня 2020 по 31 грудня 2020 року – 2270 гривень [70].

Для того, щоб розрахувати розмір середньомісячного доходу, необхідно скласти весь дохід за попередній рік і розділити на 12.

Для зареєстрованих в системі ЗДСС осіб розмір даного виду державної допомоги обчислюється в інший спосіб.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» допомога по вагітності та пологах надається застрахованій особі у розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу), обчисленого в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, та не залежить від страхового стажу [58].

Розмір величини нарахування допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами розраховується згідно із ч. 2 ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», де встановлено, що сума допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами в розрахунку на місяць не повинна перевищувати розміру максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, з якої сплачувалися страхові внески до Фонду, та не може бути меншою за розмір допомоги, обчислений із мінімальної заробітної плати, встановленої на час настання страхового випадку [58].

В абз. 7 п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» встановлено, що платниками єдиного внеску є роботодавці: підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, військові частини й органи, які виплачують грошове забезпечення, допомогу по тимчасовій непрацездатності, допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами, виплату, надбавку або компенсацію відповідно до законодавства для осіб, які отримують допомогу по тимчасовій непрацездатності, перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами й отримують допомогу [66].

Оскільки виплату жінкам, які йдуть у відпустку по вагітності та пологах, здійснює територіальне управління соціального захисту, згідно з абз. 7 п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», даний орган автоматично стає роботодавцем і сплачує єдиний внесок за застраховану особу [66].

У п. 2 ч. 2 ст. 6 Закону «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» встановлено, що платник єдиного внеску зобов'язаний вести облік виплат (доходу) застрахованої особи та нарахування єдиного внеску за кожним календарним місяцем і календарним роком, зберігати такі відомості в порядку, передбаченому законодавством [66].

Доцільно відзначити те, що кожна мати при народженні дитини у пологовому будинку з 1 вересня 2018 року отримує від держави одноразову натуральну допомогу. «Бейбі-бокс» або «пакунок малюка» для України є нововведенням від 20 червня 2018 року. КМУ Постановою № 512 «Деякі питання реалізації пілотного проекту із надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» затвердив порядок його надання та визначив вартість пакунку, що становить близько 5 тисяч гривень [21].

25.08.2020 було зареєстровано законопроект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», яким було скасовано даний вид одноразової допомоги та введено грошові виплати у розмірі, що відповідає вартості «пакунку малюка», проте 30.09.2020 Президентом було підписано Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» № 930-ІХ, який відновлює надання батькам одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка». Відповідно така допомога надаватиметься протягом 30 днів після народження дитини. Одночасно з цим громадяни мають право обрати грошову одноразову допомогу або власне «пакунок малюка».

Загалом, до «бейбі-боксу» входить понад 14 найменувань необхідних малюку, а саме пелюшки, підгузки, олії, присипки, іграшки, спеціальний матрац, дварізного виду ковдр, також друковані інформаційні матеріали для батьків.

Колосок А. М. визначає переваги даної одноразової натуральної допомоги наступним чином. «Пакунок малюка» є суттєвою допомогою молодим мамам, оскільки містить предмети першої необхідності та видається відразу по народженню дитини, а отримання фінансової допомоги у зв'язку з вагітністю і пологами потребує часу на процедуру оформлення документів, і разом з тим не завжди її виплачують вчасно [35, с. 44].

Підтримуємо точку зору pana Андрія Мирославовича, адже на суму, що відповідає вартості даного виду одноразової натуральної допомоги, неможливо придбати таку кількість необхідних речей для новонародженого, який міститься в пакунку.

Таким чином, у ході проведення аналізу особливостей нарахування та виплати державної допомоги по вагітності і пологах, маємо змогу узагальнити наступним чином.

Право на допомогу по вагітності та пологах й при народженні дитини це соціальне право людини, гарантоване на державному рівні та основним міжнародним законодавством про права людини.

Досліджуючи розміри виплат з даного виду державної допомоги, вважаємо, що основною проблемою в Україні в сфері реалізації права на державну допомогу по вагітності та пологах є відносно низькі виплати, які не відповідають європейським стандартам у цьому плані. Дана проблема є причиною погіршення демографічної ситуації в Україні.

Для того, щоб цього не сталося, спочатку потрібно підвищити рівень доходу та вік дитини, до якого виплачується допомога, та встановити фінансову підтримку тому з батьків (власне малозабезпеченим сім'ям), який піклується про дитину та одночасно перебуває в декретній відпустці.

2.2. Особливості призначення державної допомоги при народженні дитини

Правові засади надання допомоги при народженні дитини регулюються Конституцією України, законами України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про прожитковий мінімум», «Про Державний бюджет», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та іншими нормативно-правовими актами.

Так, відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі, яка доглядає за дитиною віком до трьох років або дитиною з інвалідністю віком до 18 років, у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу) [58].

До внесення Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166-VII змін до Закону «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» № 2811 держава надавала допомогу по догляду за дитиною до трьох років. Це був один із видів державної підтримки сімей з дітьми. Цей закон закріплює право на допомогу в розмірі при народженні першої дитини – 30 960 гривень, другої – 61 920 гривень і третьої та кожної наступної – 123840 гривні [59].

Відповідно особа (батько дитини, усиновлювач, опікун, бабуся, дідусь або інший родич), яка фактично доглядає за дитиною, мала право на допомогу по догляду за дитиною до трьох років. Ця допомога виплачувалася щомісяця з дати призначення до дня, коли дитині виповнилося три роки. В результаті внесення змін Законом «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» розмір допомоги при народженні другої, третьої та кожної

наступної дитини було зменшено, порушуючи принципи Конституції України та міжнародних стандартів [59].

Тобто, за законодавством України допомога при народженні дитини та по догляду за дитиною після досягнення нею трирічного віку було об'єднано в один вид – допомога при народженні дитини.

Відповідно до п.п. 1, 4 п. 7 розділу II Закону «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» № 1166 у Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року № 2811–ХІІ, виключено п. 3 ч.1 ст. 3, у якому передбачалося, що державна допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також розділ IV «Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку» (стаття 13), умов призначення (стаття 14), розміру допомоги (стаття 15) [59].

У своєму Рішенні КСУ зазначив, що для виконання конституційного обов'язку щодо створення та утвердження соціальних прав держава повинна не лише створити систему соціального захисту, а й забезпечити її належне функціонування. Ця система повинна забезпечувати, серед іншого, захист сім'ї, дитинства, материнства та батьківства. У той же час КСУ вважає, що урядові заходи щодо перерозподілу або зменшення соціальних виплат повинні бути тимчасовими, якщо існує об'єктивна потреба, і повинні мати терміни, необхідні для стабілізації та поліпшення фінансово-економічної ситуації.

На думку КСУ, ВРУ при формуванні соціальної політики відповідно до п. 6 ч.1 ст. 92 Конституції України може збільшувати, зменшувати або перерозподіляти соціальні виплати та надбавки, дотримуючись принципів пропорційності та соціальної справедливості [77].

Однак КСУ дотримується думки, що зміни у соціальному законодавстві, складні фінансово-економічні умови та необхідність забезпечення збалансованості Державного бюджету України не повинні призводити до порушення людської гідності, яка є захищеною

фундаментальною цінністю та основою системи конституційного захисту прав і свобод людини та громадянина.

Одночасно з цим КСУ зазначає, що порівняння редакцій ст. 12 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» № 2811 до набрання чинності п.п. 2 п. 7 розділу II Закону № 1166 та після набрання ним чинності з 1 липня 2014 року вказує на те, що на час прийняття Закону «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» законодавець збільшив розмір допомоги при народженні першої дитини, він одночасно зменшив розмір допомоги при народженні другої, третьої та кожної наступної дитини [77].

Відповідно, Верховний Суд у Постанові від 14 лютого 2018 року у справі № 591/610/16-а (К/9901/12622/18) зазначив, що допомога при народженні дитини за своєю природою є допомогою самій дитині, а не її батькам. Суд зберігає свої попередні правові позиції щодо вивчення положень чинних міжнародних угод, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, та практики тлумачення і застосування цих угод міжнародними органами, визнаними Україною (абзац 3 п.п. 2.3 п. 2 мотивувальної частини Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, абзац 1 п.п. 2.2 п. 2 мотивувальної частини Рішення від 4 квітня 2018 року № 3-р/2018).

Враховуючи особливості соціальної держави, правовий статус Верховного Суду та положення міжнародних документів, можна зробити висновок, що допомога при народженні дитини є специфічним елементом загальної системи соціального захисту, оскільки воно зачіпає інтереси дитини. Держава, навіть якщо існують значні погіршення фінансово-економічної ситуації не повинна зменшувати розмір такої допомоги. Розмір даного виду державної допомоги не залежить від прожиткового мінімуму, який постійно зростає залежно від економічного стану країни.

З 1 липня 2014 допомога при народженні дитини призначається у розмірі 41 280 гривень. Допомога виплачується одноразово у розмірі 10 320

грн., решта - рівними частинами протягом наступних 36 місяців (860 грн. щомісяця) у порядку, встановленому КМУ.

Таким чином, за словами Купченко Р.В., законодавець збільшив розмір підтримки при народженні першої дитини, водночас зменшивши розмір допомоги при народженні другої, третьої та кожної наступної дитини [40, с.59].

На думку Коломійця О. О. та Крімера Б. А., зменшення даної виплати може мати серйозні соціальні наслідки, особливо в періоди економічної нестабільності та розвитку несприятливих умов ринку праці [34, с. 103-104].

Овдін О. дійшов висновку, що майбутньому України насправді існує загроза зв'язку з така відносно невелика економія [47, с. 161].

Доценко І.О. вважає, що зменшення розміру державної допомоги при народженні другої та кожної наступної дитини є неаргументованим. Відповідно до цього неможливо не констатувати про наявність фактів, які обмежують сферу існуючих прав при прийнятті нових законів [26, с. 63].

Для призначення одноразової допомоги при народженні дитини до органу праці та соціального захисту подаються такі документи:

- 1) заява про призначення допомоги відповідно до форми, затвердженої Мінпраці;
- 2) копія свідоцтва про народження дитини; довідка, видана державним органом реєстрації актів цивільного стану для призначення одноразової допомоги при народженні дитини.

Жінка, яка має постійне місце проживання (зареєстрована) на території України і яка народила дитину під час тимчасового перебування за кордоном, надає легалізовані документи до компетентних органів приймаючої країни, що засвідчують народження дитини.

Окрім цього, особи, не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування подають:

- 1) копію трудової книжки обох батьків;
- 2) довідку з місця служби або навчання;

3) довідку про склад сім'ї.

Жінки, які займалися підприємництвом до народження дитини, але не були застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, подають довідку з державної податкової служби про припинення підприємницької діяльності.

Одноразова допомога при народженні дитини у разі її смерті виплачується на підставі копії свідоцтва про народження дитини або довідки про народження, виданого ДРАЦС. У випадку мертвонародження даний вид державної допомоги не надається.

Виплата державної допомоги при народженні дитини припиняється у разі, якщо:

- 1) отримувача було позбавлено батьківських прав;
- 2) в отримувача було відібрано дитину без позбавлення батьківських прав;
- 3) дитину було влаштовано на повне державне утримання;
- 4) у разі нецільового використання коштів отримувачем, незабезпечення належних умов для повноцінного утримання та виховання дитини.

Вважаємо за необхідне звернути особливу увагу на розробку та впровадження комплексної допомоги «Малятко», що розпочала функціонувати в повній мірі з 1 жовтня 2020 року. Так, відповідно до п. 1 Порядку надання комплексної допомоги «Малятко», затвердженого Постановою КМУ від 10 липня 2019 року № 691 даний електронний функціонал був створений з метою забезпечення сприятливих умов для належної реалізації прав дитини. Дана комплексна допомога складається з наступних послуг:

- державна реєстрація народження та визначення походження дитини;
- реєстрація місця проживання;
- призначення допомоги при народженні дитини;

- призначення допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях;
- внесення відомостей про дитину до Реєстру пацієнтів, що ведеться у центральній базі даних електронної системи охорони здоров'я;
- реєстрація у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків;
- видача посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї;
- визначення належності новонародженої дитини до громадянства України;
- внесення інформації про новонароджену дитину до Єдиного державного демографічного реєстру з присвоєнням унікального номера запису в ньому [75].

Відповідно до п. 2 даного Порядку послуга «єМалятко» надається виключно за бажанням батьків дитини чи одного з них за умови подання заяви про державну реєстрацію народження, що містить відомості, необхідні для надання вищезазначених послуг.

Окрему увагу заслуговує послуга «муніципальна няня», котра виступає одним із видів державної допомоги в загальній системі соціального захисту. Даний вид допомоги має стимулюючий та допоміжний характер та призначається з метою надання матеріальної підтримки сім'ям з дітьми, створення належних умов для утримання та виховання дітей та захисту їх інтересів відповідно до державної соціальної політики у цій галузі.

Правові засади надання послуги «муніципальна няня» врегульовані у Постанові КМУ «Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня», відповідно до якої з 1 січня 2019 року сім'ям з дітьми надається відшкодування вартості даної послуги у розмірі прожиткового мінімуму на дітей віком до шестироків [22].

Відшкодування витрат на послугу «муніципальна няня»- це щомісячна цільова компенсаційна виплата одному з батьків (усиновлювачам), законним опікунам дитини до трьох років. Батьки (усиновлювачі), опікуни дитини

віком до трьох років, які законно проживають на території України та уклали договір про догляд за дитиною у віці до трьох років з муніципальною нянею, мають право на відшкодування витрат на оплату послуг по догляду за дітьми.

Основною метою урядової програми «Муніципальна няня» Хохленко О. М. визначає підтримку сімей з дітьми шляхом сплати щомісячної компенсації, навіть якщо хтось із батьків йде працювати. Одночасно з цим, така легалізація самозайнятих нянь заповнить нестачу Пенсійних фондів та підтримає працездатних осіб, які працюють нянями [96, с. 77].

Щоб отримати компенсацію послуги «муніципальна няня», батьки мають обрати няню, укласти з нею цивільно-правовий договір та подати відповідні документи до органу соціального захисту населення.

Відповідно до програми «муніципальна няня», уряд здійснює відшкодування батькам частини коштів на оплату няні в розмірі прожиткового мінімуму для дітей до шести років. Розміри прожиткового мінімуму для даної категорії населення становить:

- 1779 грн. з 1 січня до 30 червня 2020 року;
- 1859 грн. з 1 липня до 1 грудня 2020 року;
- 1921 грн. з першого грудня до кінця року [70].

Компенсація даного виду послуги призначається на строк здійснення догляду за дитиною до трьох років, що визначений у цивільно-правовому договорі між отримувачем послуги та муніципальною нянею. Виплата компенсації послуги «муніципальна няня» здійснюється щомісяця на підставі документів, які підтверджують витрати на оплату послуг няні. Одержувач щомісяця подає їх до місцевого структурного підрозділу органу соціального захисту письмово або в електронному вигляді чи в інший спосіб.

Одночасно з цим, компенсаційні виплати за послугу не призначається батькам - вихователям дитячих будинків сімейного типу, прийомнимбатькам, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства.

Отже, даний урядовий проект з підтримки сімей в Україні має певні недоліки.

По-перше, знайти няню, яка офіційно оформлена або зареєстрована як ФОП достатньо важко, оскільки більшість нянь працюють неофіційно. По-друге, знайти няню, яка буде отримувати заробітну плату в розмірі прожиткового мінімуму для дітей (1779 грн.), майже неможливо. По-третє, отримання податкової знижки буде реальним, якщо будуть внесені відповідні зміни в Податковий кодекс України, яким регулюються питання надання податкової знижки. Тому даний вид допомоги є непопулярним серед населення України, окрім цього більшість громадян навіть не знають про існування цього урядового проекту.

Таким чином, на сьогоднішній день існує лише декілька видів допомоги по догляду за дитиною до трьох років - допомога при народженні дитини та допомога по догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». Досліджуючи розміри виплат за даними видами державної допомоги, маємо змогу зазначити про те, що такий рівень підтримки сімей з дітьми з боку держави не відповідає розміру прожиткового мінімуму на дитину та не може гарантувати належне існування матері та дитини. Зрештою, Основний Закон України гарантує кожному громадянину право на достатній рівень життя для себе та своєї сім'ї, що включає належне харчування, одяг та житло.

На нашу думку, нагальне питання щодо надання щомісячної допомоги на дітей у розмірі не менше встановленого законом прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років має бути вирішено, а Закон України «Про державну сім'ям з дітьми» повинен бути змінений у місці збільшення розміру допомоги при народженні дитини та порядку виплати.

Також впливає необхідність переглянути нормативно-правову базу, що регулює особливості призначення державної допомоги по догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня», внести зміни до законодавства України у сфері соціального забезпечення шляхом додання послуги

«муніципальна няня» з компенсацією за наймання няні в розмірі, що відповідає прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років.

2.3. Особливості призначення інших видів державної допомоги сім'ям з дітьми

Окрім проаналізованих вище видів державної допомоги, визначених законодавцем в ст. 3 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» вважаємо доцільним звернути увагу на такі види, як: допомога при усиновленні дитини; на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; на дітей самотніми матерям; на дітей з вадами розвитку. Проаналізуємо їх детальніше.

Відповідно до даних Державної служби статистики на 31 грудня 2018 року на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні перебувало 70 491 дитина, з них дітей-сиріт – 22 126, а дітей, позбавлених батьківського піклування – 48 365 [15].

Основною нормативно-правовою базою, яка визначає правовий статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [57].

Відповідно до ст. 1 даного правового акта дитиною-сиротою є дитина, в якій померли чи загинули батьки, а дітьми, що є позбавленими батьківського піклування, є діти, що залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їхнє місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти,

розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і безпритульні діти [57].

Статтею 8 цього ж Закону встановлено, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа [57].

Окрім зазначеного вище закону, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначається на рівні Закону України «Про охорону дитинства». Так, відповідно до ст. 25 цього нормативно-правового акту діти, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, мають право на особливий захист і допомогу з боку держави. Відсутність одного або обох з батьків та батьківського піклування підтверджується відповідними документами, які є підставою для надання цим дітям матеріального забезпечення і пільг, передбачених законодавством України [69].

До внесення зміни ст. 12³ Закону № 2811 було передбачено наступне: «Допомога при усиновленні дитини надається у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні першої дитини. Порядок і умови виплати допомоги при усиновленні дитини та підстави для припинення виплати такої допомоги визначаються КМУ».

У такий спосіб ВРУ урівняла державну допомогу при усиновленні дитини з державною допомогою при народженні дитини, яка згідно з п.п. 2 п. 7 розділу II Закону № 1166 уніфікована та призначається всім в однаковому розмірі.

Державна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» полягає в наданні основної грошової допомоги цим категоріям дітей, а саме:

- допомога при народженні дитини – надається опікуну, який постійно проживає на території України разом із дитиною, з метою створення належних умов для повноцінного утримання та виховання дитини;

- допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку – право на призначення такої допомоги має усиновитель, опікун, дідусь, бабуся або інший родич, який фактично здійснює догляд за дитиною;

- допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням, на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, - надається допомога у розмірі відповідно до чинного законодавства; допомога при усиновленні дитини, - призначається особам, які усиновили дитину після 1 січня 2009 року, незалежно від одержання на дитину інших видів допомоги [55].

Наступним нормативно-правовим документом, відповідно до якого здійснюється виплата державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є Постанова КМУ «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» № 81 від 31 січня 2007 року, відповідно до якої визначено механізм призначення і розміри соціальної допомоги та грошового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [65].

Держава, відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», забезпечує правові, організаційні, соціальні засади та гарантії, а також встановлює соціальні стандарти і

нормативи підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [57].

Як зазначає Кальчевська О. П., головний спеціаліст Департаменту соціального, трудового та гуманітарного законодавства: «Право на допомогу при усиновленні дитини має особа, яка є громадянином України, постійно проживає на її території та усиновила дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. У разі, якщо усиновлювачами є подружжя - право на допомогу при усиновленні дитини має один з них на їх розсуд».

Також Кальчевська О. П. акцентує увагу на тому, що допомога при усиновленні дитини призначається на кожну усиновлену дитину на підставі рішення про її усиновлення за умови, якщо звернення за призначенням такої допомоги надійшло не пізніше ніж за дванадцятьмісяців з дня набрання законної сили таким рішенням. Відповідно, допомога при усиновленні дитини призначається незалежно від одержання на дитину інших видів допомоги [32].

Тобто, на відміну від допомоги при народженні, на яке мали право лише усиновлювачі дитини до 1 року, сьогодні всі усиновлювачі мають право на допомогу незалежно від віку усиновленої дитини.

Порядок та умови виплати державної допомоги при усиновленні дитини та підстави для її припинення визначено у Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми, затвердженому постановою КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1751[64].

Відповідно до зазначеного Порядку, для призначення допомоги при усиновленні дитини особа має пред'явити до органу праці та соціального захисту окрім паспорту або іншого документа, що посвідчує особу, наступний пакет документів:

- заява усиновлювача за формою, затвердженою Мінпраці;
- копія свідоцтва про народження дитини, виданого державним органом реєстрації актів цивільного стану після внесення змін до актового

запису про народження дитини на підставі рішення суду про усиновлення дитини;

- копія рішення суду про усиновлення дитини.

Допомога при усиновленні дитини призначається особам, які усиновили дитину після 1 січня 2009 року, у розмірі та в порядку, що встановлені для виплати допомоги при народженні першої дитини, на дату набрання законної сили рішенням про усиновлення [64].

Щодо опікунів, то, як стверджує Бурлака О. С., «допомога при народженні дитини призначається їм на кожен взяту під опіку дитину у розмірі, установленому при народженні дитини. Якщо допомога при народженні дитини вже була призначена до моменту встановлення опіки, виплата допомоги опікуну продовжується у такому самому розмірі». Також, на думку даного автора, у випадку влаштування дитини до дитячого закладу за рахунок повного державного утримання даний вид допомоги призначається і виплачується в розмірі, встановленому при народженні, шляхом перерахування коштів на відкритий рахунок дитини в установі уповноваженого банку відповідно до порядку, затвердженого Мінсоцполітики, Мінфіном, МОЗ [9, с. 88].

Відповідно до статті 18-1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» першочергове право на допомогу на дітей «мають одинокі матері (які не перебувають у шлюбі), одинокі усиновлювачі, якщо у свідоцтві про народження дитини або документі про народження дитини відсутній запис про батька (матір) або запис про батька (матір) проведено в установленому порядку органом державної реєстрації актів цивільного стану за вказівкою матері (батька, усиновлювача) дитини» [55].

Також згідно з цим законом, право на допомогу на дітей має ще одна група осіб, а саме «мати (батько) дітей у разі смерті одного з батьків, які не одержують на них пенсію в разі втрати годувальника, соціальну пенсію або державну соціальну допомогу дитині померлого годувальника» [55].

Законодавче визначення одинокої матері надано в п. 5 ч. 13 ст. 10 Закону України «Про відпустки»: це мати, яка виховує дитину без батька. Варто зазначити, що визначення поняття «одинокі мати» застосовується лише для надання пільг і гарантій, встановлених трудовим законодавством щодо відпусток [52].

До одиноких матерів також відносяться вдови, жінки, які виховують дитину без батька. До останніх відносяться розлучені жінки, які виховують дітей самостійно, навіть якщо вони отримують аліменти. Самотньою матір'ю вважається і жінка, яка вийшла заміж, але її новий чоловік дитини не всиновив.

У преамбулі Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» зазначено, що «Закон відповідно до Конституції України встановлює гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей і спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям з дітьми у загальній системі соціального захисту населення».

Отже, законодавець гарантує, згідно із Законом України, певний рівень матеріальної забезпеченості й апелює до норми ст. 48 Конституції України. У ст. 4 Закону України зазначено, що виплата державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів. Крім того, законодавець передбачив і можливість запроваджувати додаткові види допомоги та встановлювати доплати до державної допомоги сім'ям з дітьми за рахунок власних коштів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (ст. 3).

Таким чином, виходячи з положень вищезгаданого закону основними критеріями для отримання соціальної допомоги на дітей одиноким матерям є: склад сім'ї, рівень її доходів (не достатній життєвий рівень), вік дітей.

За роз'ясненнями Мінсоцполітики з 1 липня 2020 р. допомога на дітей одиницям матерям призначається за новими умовами. Так, для призначення, виплати та припинення виплати допомоги на дітей одиницям матерям додатково застосовуються умови призначення, виплати та підстави для припинення виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям у порядку, встановленому КМУ [79].

Для призначення допомоги на дітей одиницям матерям Чеховська І. В. визначає такі документи:

1) заява про призначення допомоги за формою, затвердженою Мінсоцполітики;

2) декларація про доходи та майновий стан осіб, які звернулися за призначенням усіх видів соціальної допомоги, що складається за формою, затвердженою Мінсоцполітики;

3) довідка про доходи у разі зазначення в декларації доходів, інформація про які відсутня в ДПС, Пенсійному фонді України, фондах соціального страхування тощо та згідно із законодавством не може бути отримана за відповідним запитом органу соціального захисту населення. У разі неможливості підтвердження таких доходів довідкою до декларації додається письмове пояснення із зазначенням їх розміру;

4) витяг з ДРАЦС громадян про державну реєстрацію народження дитини або довідка про народження, видана виконавчим органом сільської, селищної, міської (крім міст обласного значення) ради, із зазначенням підстави для внесення відомостей про батька дитини до актового запису про народження дитини відповідно до абзацу першого частини першої статті 135 Сімейного кодексу України, або виданий компетентним органом іноземної держави документ про народження, в якому відсутні відомості про батька, за умови легалізації такого документа в установленому законодавством порядку;

5) копія свідоцтва про народження дитини [97, с. 193-194].

У своїх напрацюваннях дослідник Прокопенко О. С. встановлює наступне. Так, на його думку, допомога на дітей одиноким матерям, одиноким усиновлювачам, матерям (батькам) у разі смерті одного з батьків, які мають дітей віком до 18 років (якщо діти навчаються за денною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, — до закінчення такими дітьми закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років), надається в розмірі, що дорівнює різниці між 100 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за два квартали, що передують місяцю, який передує місяцю звернення за призначенням допомоги на дітей одиноким матерям (далі — період, за який враховується дохід) [76].

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї визначається відповідно до Порядку обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї (домогосподарства) для усіх видів державної соціальної допомоги, затвердженого постановою КМУ від 22 липня 2020 р. № 632 [19].

За роз'ясненням Мінсоцполітики виплата допомоги припиняється або зупиняється на підставі поданих обґрунтованих пропозицій органу опіки та піклування за поданням центрів соціальних служб та/або служб у справах дітей або уповноваженої особи, визначеної виконавчим органом ради територіальної громади, до органу соціального захисту населення з місяця, що настає за місяцем, в якому виникли зазначені обставини, за рішенням органу, який призначив допомогу.

Призначення і виплата допомоги на дітей одиноким матерям здійснюються структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад за зареєстрованим місцем проживання або місцем фактичного проживання заявника [79].

В умовах економічної нестабільності залишається проблемою низька матеріальна забезпеченість сімей, що виховують дітей з вадами розвитку, труднощі в реалізації гарантованих державою пільг. Як зазначають дослідники Дікова-Фаворська О. М. та Саєнко Л. І., економічне становище сім'ї, яке і без того часто є невисоким, ускладнюється хворобою дитини, яка потребує догляду, дорогого лікування, різних технічних засобів тощо [24; 81].

В Україні особи з інвалідністю відносяться до категорії осіб, які потребують додаткових гарантій і підтримки від держави. Особливо це стосується дітей. Дітьми з інвалідністю вважаються особи з інвалідністю, які не досягли 18 років. Основними законами, в яких прописані гарантії для осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю, є: Конституція України, Закони України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», «Про охорону дитинства», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги», постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання встановлення лікарсько-консультативними комісіями інвалідності дітям», «Питання медико-соціальної експертизи», накази Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства фінансів України «Про затвердження переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги надітей-інвалідів, віком до 16 років», «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», накази Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження порядку видачі медичного висновку про дитину-інваліда, віком до 18 років», «Про затвердження інструкції про встановлення груп інвалідності» тощо.

Слід зауважити, що надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам є поняттям вузьким та являє собою лишескладову частину всієї системи соціального захисту інвалідів з

дитинства та дітей-інвалідів, будучи однією із форм соціального забезпечення таких категорій осіб.

Так, Ю. Оболенський та Є. Соболев структуру соціального захисту інвалідів в Україні розглядають як систему реабілітаційних заходів інвалідів, здійснюваних в Україні, яку вони сприймають у широкому розумінні, тобто логічно поєднуючи елементи соціальної допомоги та індивідуальних програм реабілітації. Так, науковці виділяють таку структуру соціального захисту інвалідів в Україні:

I. Реабілітаційні заходи щодо інвалідів грошового характеру:

1. Пенсії.
2. Державні соціальні допомоги.
3. Грошові компенсації.
4. Пільги.
5. Гуманітарна та благодійницька допомога.

II. Реабілітаційні заходи щодо інвалідів медичного та соціально-обслуговуючого характеру.

1. Соціальне обслуговування.
2. Послуги з реабілітації [46, с. 84-85].

З огляду на наведене, доходимо висновку про те, що державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам є складовою частиною системи соціального забезпечення інвалідів у цілому та є її формою, полягає у наданні інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам до 18 років матеріального забезпечення – виплати визначених законодавством грошових сум, розмір яких визначається виходячи зі встановленого законом прожиткового мінімуму для відповідної демографічної групи, з метою подолання негативних наслідків, спричинених дією такого соціального ризику, як інвалідність: створення матеріальних підвалин для досягнення максимально можливого рівня їхньої соціалізації та адаптації в суспільстві, інтелектуальної та фізичної діяльності, відтворення власних ресурсів та розвитку.

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, з питань сім'ї та дітей, організовує роботу щодо призначення та виплати державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам. Причина, група інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством України з одночасним роз'ясненням інвалідам з дитинства їхнього права на державну соціальну допомогу [56].

Перелік медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 18 років, визначається у порядку, встановленому КМУ. Інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, які мають одночасно право на державну соціальну допомогу відповідно до цього Закону, на пенсію та на державну соціальну допомогу згідно із Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», призначається за вибором інвалідів з дитинства (законних представників інвалідів з дитинства, визнаних недієздатними, та дітей-інвалідів) державна соціальна допомога відповідно до цього Закону або пенсія чи державна соціальна допомога згідно із Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам».

При цьому, якщо інвалід з дитинства або дитина-інвалід має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника і державну соціальну допомогу відповідно до цього Закону, ці виплати призначаються одночасно.

Стаття 2 Закону визначає, що державна соціальна допомога призначається у таких розмірах: інвалідам з дитинства I групи – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; інвалідам з дитинства II групи – 80 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; інвалідам з дитинства III групи – 60 відсотків

прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; на дітей-інвалідів віком до 18 років – 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [56].

Доцільно зауважити, що відповідно до Закону України «Про Державний бюджет на 2020 рік» прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, становить: з 1 січня 2020 року – 1638 гривні, з 1 липня – 1712 гривень, з 1 грудня – 1769 гривень [54].

Відповідно до ст. 3 Закону «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», інвалідам з дитинства І групи встановлюється надбавка на догляд за ними в розмірі: інвалідам з дитинства, віднесеним до підгрупи А І групи, – 75 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; інвалідам з дитинства, віднесеним до підгрупи Б І групи, – 50 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [56].

Бурлака О. вважає, що самотнім інвалідам з дитинства II і III груп, які за висновком лікарсько-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу потребують постійного стороннього догляду, встановлюється надбавка на догляд за ними в розмірі 15 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом підгрупи А встановлюється в розмірі:

- на дитину-інваліда підгрупи А віком до 6 років – прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років;

- на дитину-інваліда підгрупи А віком від 6 до 18 років – прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років [8, с. 53-54].

У наказі «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» викладені нами вище норми Закону дублюються та уточнюються процедурні питання їх реалізації. Зокрема, щодо надбавки на догляд зазначається, що вона призначається на кожну дитину-інваліда, на яку призначена державна соціальна допомога. Надбавка на догляд за інвалідом з дитинства призначається на строк

інвалідності, вказаний у виписці з акта огляду МСЕК. Надбавка на догляд за дитиною призначається на строк призначення державної соціальної допомоги [63].

Таким чином, у процесі дослідження особливостей правового регулювання та призначення охарактеризованих в даному підрозділі видів державної допомоги сім'ям з дітьми, вважаємо за необхідне зазначити наступне.

Нормативно-правова база, яка регулює призначення виплат цим категоріям громадян характеризується наявністю численної кількості законодавчих актів. З одного боку, можна вказати на достатній рівень правового регулювання державної допомоги сім'ям, які підлягають отриманню саме цих виплат.

Проте, з іншого боку, вважаємо, що наявна правова база характеризується розпорошеністю та несистематизованістю, що ускладнює практичне застосування та тлумачення, а також негативно впливає на правосвідомість та обізнаність громадян щодо своїх прав на отримання тієї чи іншої допомоги.

РОЗДІЛ III. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ ДІТЬМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості міжнародного досвіду у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми

Досліджуючи особливості правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми та її призначення в Україні, варто звернути увагу на міжнародний досвід у цій сфері. На нашу думку, комплексний аналіз практики країн світу щодо врегулювання та виплат даного виду допомоги сприятиме розробці шляхів удосконалення прогалин у національному законодавстві у даній сфері дослідження.

Так, у скандинавських країнах найчастіше надають всебічну підтримку батькам, які працюють і мають дітей. Для них передбачені високооплачувані відпустки обох батьків для догляду за дитиною і водночас дошкільні дитячі заклади є широкодоступними; системи цих країн покликані забезпечити соціальну та гендерну рівність. Натомість в англійських країнах надають значно меншу підтримку сім'ям у формі відпусток дитячих закладів, а фінансова підтримка спрямована на сім'ї з нижчим рівнем доходу. Моделі країн континентальної Європи знаходяться посередині між цими двома підходами. В країнах Південної Європи державна підтримка сім'ям дуже обмежена, оскільки там, як правило, покладаються на допомогу з боку когось із родичів [104, с. 92].

У загальному аспекті в країнах світу з точки зору Тимченко Л. М. та Тищенко О. В. існують наступні види державної допомоги сім'ям з дітьми:

1. Одноразова допомога при народженні дитини. Така допомога виплачується майже в усіх європейських країнах, окрім Норвегії,

Нідерландів, Ісландії, Швеції, Монако. У Словенії вказаний вид допомоги виплачується у натуральній формі.

2. Пакет допомоги по догляду за дитиною до 3-х років. Даний вид державної допомогини здатний покрити реальні витрати на дитину для більшості сімей. Найбільш суттєву роль він відіграє в Німеччині, де батьки протягом першого року життя отримують грошову допомогу у розмірі 67 % від розміру зарплати, але не більше 1800 євро на місяць. У Франції виплачують 150 євро на місяць.

3. Спеціальна допомога для малозабезпечених сімей з дітьми. Ця допомога виплачується в Італії, Іспанії, Греції. У Франції, Ірландії, Португалії і Великобританії малозабезпечені сім'ї з дітьми отримують спеціальну соціальну допомогу, яка залежить від доходу сім'ї.

4. Допомога самотнім батькам. Економічна підтримка самотніх батьків державою є важливою частиною політики щодо дітей в країнах-лідерах зарівнем народжуваності в Європі – у Фінляндії, Великобританії, Ірландії. Франція та Бельгія таку допомогу надає у вигляді податкових пільг, в Німеччині – у грошовому й матеріальному еквіваленті.

5. Допомога при народженні другої, третьої і наступних дітей. Вона може бути як окремим видом допомоги, так і додатком до основної. Так, у Сербії не існує грошових виплат при народженні першої дитини, тоді як за другу отримують майже 1000 доларів, за третю – 1800 доларів, за четверту – 2400 доларів відповідно.

7. Спеціальні програми для молодих батьків. Такі програми існують у багатьох країнах, але найбільш привабливим є досвід Естонії. В даній країні один з молодих батьків має змогу свою повну заробітну плату за останнім місцем отримувати протягом року після народження дитини роботи, але не більш ніж 1200 євро – три середні заробітні плати в країні [90; 92].

В країнах ЄС держава виступає відповідальною за соціальне забезпечення людей, де допомога сім'ям з дітьми залежить не від громадянства, а від економічного статусу та місця проживання, .

Тим не менше, у кожній країні система призначення та виплати даного виду допомоги є досить різною. Кожна держава має власні правила та різновиди допомоги: в деяких сім'ї отримують періодичні платежі, в інших – допомога залежить від конкретної ситуації, що настала, або впливає на розмір податків.

Проаналізуємо детально особливості призначення державної допомоги сім'ях з дітьми в деяких країнах світу окремо.

Так, в Чехії є декілька видів допомоги, пов'язаних із народженням та вихованням дітей. Одна з них – компенсаційна допомога при вагітності та материнстві, яку надають вагітним жінкам та матерям новонароджених, які працюють.

Роззі Рід вважає: «...допомога батькам – основна форма підтримки сімей з маленькими дітьми. Вона стосується батьків, які піклуються про наймолодшу дитину до чотирьох років. Відповідно до цієї програми родина може претендувати на максимальну суму до 220 тисяч крон. Батьки самостійно мають можливість обрати спосіб виплати грошей, в тому числі і розмір щомісячної суми. Безпосередньо, сім'я може отримувати по 11500 крон протягом 19 місяців або по 5116 крон протягом 43 місяців».

Водночас Роззі Рід наголошує на тому, що материнська допомога замінює доходи матері напередодні пологів та в перші місяці після народження дитини. Окремо в Чехії існує допомога на дітей як довгострокова підтримка для малозабезпечених сімей [105].

У Німеччині в рамках допомоги на дітей держава виплачує гроші до 18 років, а за певних обставин до 21 та більше. Наприклад, якщо у 21 рік людина все ще не заробляє і зареєстрована в державному агентстві працевлаштування, вона може претендувати на даний вид допомоги.

Допомога на батьківство в Німеччині виділяється безробітним батькам, або тим, хто працює на половину ставки, і може виплачуватися до досягнення дитиною 14-місячного віку, але вона може бути продовжена за певних обставин.

Згідно з інформацією Федерального агентства праці в Нюрнберзі, щорічно в Німеччині виплачують державної допомоги на дітей на близько 15 мільйонів осіб. Це загалом понад 30 мільярдів євро так званих «дитячих грошей»- «Kindergeld». Цю допомогу на дітей виплачують щомісячно, її розмір становить 194 євро на першу та другу дитини, 200 євро - на третю, 225 євро - на кожну наступну відповідно. Виплачуються гроші до досягнення 18-річчя та до 25-річного віку, якщо дитина навчається.

Востаннє розмір допомоги на дитину було збільшено 1 липня 2019 року. Таким чином, дитяча допомога зросла з 7448 євро до 7620 євро.

Наступне підвищення допомоги на дитину в розмірі 15 євро відбудеться 1 січня 2021 року. Суми допомоги на дитину відповідно до кількості дітей такі: на 1 дитину – 204 євро, на 2 дітей – 408 євро, на 3 дітей – 618 євро, на 4 дітей – 853 євро, на 5 дітей – 1088 євро [103, с. 53-54].

Отже, в Німеччині допомога на батьківство компенсує втрату доходів, коли батьки перестають працювати або змушені скоротити свій робочий час для догляду за новонародженою дитиною. Розмір даного виду допомоги коливається від 300 до 1800 євро щомісячно.

Одночасно з цим на отримання даного виду допомоги в даній країні мають право не тільки громадяни країн-членів ЄС, а й громадяни України, Росії, Білорусі та інших держав за умови наявності офіційного дозволу на проживання та працевлаштування в Німеччині. Крім цього, вони можуть отримувати цю допомогу на дітей лише за умови, якщо їхні діти живуть разом з ними на території даної країни [104, с. 99].

Одним з найбільш яскравих та щедрих зразкових країн, що стимулюють народжуваність, на думку Тищенко О. В., є Франція, яка прогнозує значний приріст населення до 2050 року. В цій країні найбільші в Європі грошові виплати пов'язані з народженням дітей.

Автор вважає, що на сьогоднішній день система грошової допомоги сім'ям з дітьми є досить розгалуженою та передбачає витрати пов'язані з народженням, утриманням дітей, у зв'язку з необхідністю скорочення

робочого часу батьків, допомоги на оплату житла, освіти тощо. Податкова система Франції налаштована таким чином, що громадяни сплачують податки не з фізичної особи, а в розрахунку на сім'ю – кожна дитина зменшує суму нарахованого на сім'ю податку.

У Франції відпустка по материнству триває 16 тижнів при народженні першої і другої дитини, 26 тижнів – при народженні третьої, 34 тижні – при народженні близнят.

Відпустка оплачується на рівні заробітної плати. З січня 2002 р. введено батьківську відпустку розміром 11 днів при народженні однієї дитини, 18 днів – при народженні близнят.

Вважаємо за необхідне акцентувати на висновку Тищенко О. В. про те, що у Франції (як і в країнах північної Європи) високі витрати держави на підтримку сімей з дітьми поєднуються з розвиненою системою послуг із догляду за дошкільнятами, що дає у результаті вищу народжуваність [91, с. 77-78].

Система державної допомоги сім'ям з дітьми у Франції включає наступні основні види.

1. Допомоги при народженні, усиновленні і догляді за дітьми, або допомога з прийому малюків, введені з 1 січня 2004 р., що включає такі види допомоги:

- базова допомога. Якщо сім'я має дитину віком до трьох років, народжену після 1 січня 2004 р., або усиновила дитину молодше 20 років після цієї дати і ці діти перебувають на її утриманні, вона має право на базову допомогу. Обов'язковою умовою її отримання є три медичних огляди дитини: протягом перших восьми днів після народження, у віці 9-10 місяців та у віці 24-25 місяців;

- одноразова виплата за народження або усиновлення дитини;

- додаткова допомога у вільному виборі засобів догляду за дитиною. Якщо сім'я має дитину молодшу шести років, народжену або усиновлену після 1 січня 2004 р., вона може мати право на допомогу з вибору способів

догляду за дитиною. При цьому можливі два випадки: сім'я користується послугами акредитованої державою няні або ж користується послугами няні на півдня.

- додаткова допомога у вільному виборі діяльності. На неї мають право сім'ї, де один із батьків не працює або має часткову зайнятість, щоб здійснювати догляд за дитиною.

2. Дитяча допомога. Ця група включає до себе наступні види:

- сімейні допомоги, що виплачуються в тому випадку, якщо в сім'ї на утриманні перебувають принаймні дві дитини віком до 20 років. Сім'я має право на таку допомогу незалежно від сімейного стану та рівня доходу;

- додаткова допомога надається, якщо в сім'ї на утриманні перебувають принаймні три дитини старші трьох років і при цьому дохід сім'ї не перевищує встановленої соціальним законодавством Франції;

- щоденна допомога на присутність батьків передбачається, якщо один із дітей, які перебувають на утриманні сім'ї, серйозно хворий, став жертвою нещасного випадку або інвалід, а лікар вважає за необхідне присутність батька поруч з дитиною, що, природно, змушує його припинити свою професійну діяльність.

3. Шкільна допомога виплачується кожній сім'ї, де є дитина, яка навчається в школі, коледжі або в університеті.

4. Допомога самотнім або розлученим батькам – ця група включає наступні типи:

- допомоги самотнім батькам;

- допомога з сімейної підтримки, яка надається, якщо дитина втратила одного з батьків або якщо батьки не беруть участь в утриманні дитини протягом двох місяців поспіль.

5. Допомога на навчання дитини з інвалідністю [106].

Таким чином, з проаналізованого випливає, що відносно високі показники народжуваності у Франції можна частково віднести на рахунок ефективної сімейної політики. Такий чинник, як відносно високі розміри

державної допомоги сім'ям з дітьми та широке коло суб'єктів, які мають право на отримання даного виду допомоги, дає змогу нам стверджувати, що Франція дійсно ефективно реалізує право на материнство та батьківство, а отже успішно дотримується встановлених європейських цінностей та дотримується їх.

Варто погодитися з думкою Глазко Н. Д. про те, що окремої уваги для детального дослідження міжнародної практики призначення державних допомог сім'ям з дітьми заслуговує приклад здійснення сімейної політики в Ізраїлі. Громадянкам даної держави виплачує допомогу по збереженню вагітності окремий орган - Відомство національного страхування. У даному випадку гроші отримує жінка, яка змушена припинити роботу під час вагітності через небезпеку, що загрожує їй або її ненародженій дитині.

При народженні дитини ізраїльтянка отримує одноразову допомогу в розмірі трьох тисяч шекелів (більше 600 доларів).

Сума дитячої допомоги, що виплачуються на сім'ю, різко зростає з народженням четвертої і п'ятої дитини. Так, якщо за одну дитину Відомство національного страхування виплачує ізраїльській сім'ї 144 шекелі на місяць, за двох – 288 шекелів, за трьох – 483 шекелі, то за четверту і п'яту – по 937 та 1459 шекелів відповідно.

Щомісячна допомога розлученому батьку або самотній матері з одним із дітей в Ізраїлі становить:

- 2520 шекелей, плюс кожен рік на дитину від 6 до 11 років
- 1009 шекелів, від 11 до 14 років – 561 шекель [13].

Варто звернути увагу на практику призначення державної допомоги сім'ям з дітьми в Канаді. Так, виплати на дітей в даній країні була введена з січня 1993 року. Вона виплачується сім'ям з низьким і середнім доходом, в яких є діти, які не досягли 18-ти років. Розмір допомоги пропорційно залежить від сукупного річного доходу родини.

Яригіна Є. П. встановлює, що у Канаді мінімальний неоподаткований дохід сім'ї становить 20 435 канадських доларів щороку і дає право на

отримання допомоги від держави на утримання дітей. Сім'ї з річним доходом нижче \$ 20 435 мають право отримувати від держави допомогу в розмірі:

- 1) \$ 266,67 на місяць (\$ 3 200 на рік) на першу дитину;
- 2) \$ 247,92 на місяць (\$ 2 975 на рік) на другу дитину;
- 3) \$ 248,33 на місяць (\$ 2 980 на рік) на третю і кожен наступну до сьомої дитини в сім'ї.

Відповідно до аналізу Яригіної Є. П. сім'ї з річним доходом від \$ 20 435 до \$ 36 378 і кількістю дітей більше трьох отримують допомогу на 3-ю і кожен наступну дитину (до 7-ої). У сім'ях із кількістю дітей понад чотири межа мінімального річного доходу підвищується до \$ 36 378. Сім'ї з одним і двома дітьми і річним доходом між \$ 36 378 і \$ 99 128 мають право на отримання індексованої допомоги на дітей [99, с. 139].

Найбільш поширеною, як вважає Державська С. Л., серед названих є така звана welfare – спільна допомога для малозабезпечених сімей. Вона виплачується сім'ям, які мають місячний дохід, що є нижчим за прожитковий мінімум. Її призначають тим особам, хто бажає знайти роботу, але тимчасово не може з певних обставин. У кожній провінції Канади розмір даної допомоги відрізняється. Наприклад, в Онтаріо на сім'ю, що складається з 4 осіб, грошові виплати становлять близько 1 400 канадських доларів [102].

До групи сімейної допомоги (family benefits) відносяться допомоги на дітей до 18 років і для одиноких матерів. Розмір першої може становити до 135 доларів на місяць, другої є значно вищим. Призначення загальної допомоги по догляду за дитиною (UCCB) – це сприяння сім'ям із малолітніми дітьми у догляді за ними за допомогою надання прямої фінансової допомоги. Сім'ї мають право на цю допомогу незалежно від розміру сімейного доходу та обраної форми догляду за дитиною. Батьки отримують щомісячно на кожен дитину віком до 6 років 100 доларів або до 1 200 доларів на рік. Одночасно з цим дана допомога підлягає [100].

Романенко О. А. та Хмара М. П. наводять цікаву практику щодо соціального забезпечення сімей з дітьми в країнах Європи. Так, у їх

дослідженні вказано: «У країнах-членах ЄС серед сімей з дітьми особлива матеріальна підтримка надається неповним сім'ям. Допомога самотнім батькам залежить від рівня доходу та кількості дітей в сім'ї. У цілому, в більшості європейських країн неповні сім'ї можуть розраховувати на більшу підтримку, аніж сімейні пари. Греція – єдина країна, де самотній батько забезпечений гірше подружжя. Водночас, рівень позашлюбних народжень у цій країні найнижчий серед інших членів ЄС. Тобто, подібні заходи виробників сімейної політики в Греції певним чином стримують сім'ї від руйнування, запобігаючи збільшенню неповних сімей, що потребують утримання» [80].

Іншим поширеним засобом фінансової допомоги батьків при народженні дітей, на думку дослідниці Яригіної Є. П., є грант, який являє собою одноразову виплату у зв'язку з народженням дитини. Він може виплачуватись одноразово або протягом певного відносно незначного періоду (декілька місяців).

В окремих випадках, з точки зору даного автора, розмір гранту може збільшуватися при народженні двох чи більше дітей. Як виняток, існує можливість вибору між грошовими виплатами та підтримкою у натуральній формі, тобто необхідними товарами або послугами [99, с. 140].

Одночасно з цим Яригіна Є. П. визначає, що у деяких країнах подібна допомога відсутня взагалі (Нідерланди) або виплачується не з першої народженої дитини, а на кожну наступну. Так, в Італії існує вибір між державною фінансовою виплатою у розмірі 1777 євро чи муніципальною допомогою у розмірі 277 євро протягом 5 місяців. Грантові виплати також призначаються при усиновленні дітей, але такий вид допомоги є менш поширеним (1064 євро – Бельгія). У Швеції грант у розмірі 4432 євро виплачується виключно при усиновленні іноземної дитини, а в Фінляндії розміри гранту в даному випадку можуть варіюватися в залежності від країни походження дитини [99, с. 140-141].

Самостійність європейських регіонів та рівень самоврядування громад дозволяють вводити та регулювати місцеві види допомоги сім'ям із дітьми. У Данії комуни мають право надавати допомогу, що покриватиме витрати на утримання у дитячих садках-яслах. Розміри, способи надання й вікові ліміти допомоги регулюються місцевою владою, але вона не повинна перевищувати 85% витрат на утримання дітей в подібних закладах. У Швейцарії деякими місцевими адміністраціями надається одноразова допомога при народженні дитини у розмірах від 373 до 931 євро за відсутності федерального гранту [41].

Як бачимо, у деяких країнах одноразовий грант при народженні є суттєво більшим за обсяг щомісячних виплат, а в інших – він не відіграє такої значущої ролі, хоча теж є досить поширеним. У частині провідних країн світу зростання щомісячних виплат із кожною наступною черговою черговою призводить до того, що для багатодітних сімей їх обсяг практично прирівнюється до одноразової допомоги. У таких країнах при народженні другої та наступної дитини акцент зміщується з одноразової допомоги на тривале фінансове сприяння, в інших же – грант залишається відчутною одноразовою виплатою. Якщо врахувати, що грант є виплатою одноразовою, а щомісячні виплати здійснюються протягом 16-20 років, то стає зрозумілим, що навіть у країнах, де помітне номінальне переважання обсягу гранту над щомісячними виплатами, основне сприяння сім'ям із дітьми здійснюється через тривалі щомісячні виплати.

На офіційному сайті Європейської комісії вказано наступне: «У Швеції право на допомогу на дітей полягає у фінансовій підтримці, яку автоматично виплачують всім батькам, з першого місяця після народження до 16 років. Потім можна отримати розширену допомогу або грант на навчання. Якщо у вас кілька дітей, ви також можете отримати доплату за багатодітну сім'ю на додаток до допомоги на дитину. Допомога на дитину становить 1050 шведських крон (приблизно 140 євро) на місяць» [14].

У Люксембурзі сім'ям виділяють «допомогу на майбутнє дітей» для компенсації фінансових витрат, пов'язаних із їхньою підтримкою та навчанням. Вона складає 265 євро на місяць. А допомога при народженні, наприклад, розділена на три частини, кожна по 580 євро – вони виплачуються окремо і мають різні умови надання, тобто можна отримати одну і не отримати інші. Це включає допомогу перед пологами, фактичну допомогу на пологи та на період після них [14].

Отже, реальні виклики сімейної політики в країнах Європейського Союзу значно відрізняються один від одного, але принципи солідарності не полишають жодну з країн, яка опікується долею свого власного народу.

Варто зазначити, більш досконалою видається сучасна тенденція виплати допомоги в країнах Європейського Союзу. Аналіз зарубіжної літератури доводить, що політика матеріальної підтримки сімей з дітьми складає важливу частину політики більшості країн, оскільки відчутно впливає на сімейну, передусім репродуктивну поведінку європейців. Так, в усіх країнах Європейського Союзу існує система грошових субсидій сім'ям з дітьми, проте види, розміри та способи сімейних виплат відрізняються не лише в різних країнах, але й у межах однієї країни залежно від типу сім'ї, кількості та віку дітей.

У міжнародному співтоваристві сім'ю визнано найкращою умовою для виживання, захисту і розвитку дітей, основним середком суспільства, природним середовищем для дитини. Сім'я – основний чинник соціалізації дитини. Саме тому зусилля кожної держави повинні бути спрямованими на забезпечення благополуччя і добробуту сімей з дітьми.

Таким чином, проаналізований практичний досвід деяких провідних країн світу показує, що державна соціальна та сімейна політика здійснюється за допомогою різноманітних підходів для реалізації права на соціальне забезпечення сімей з дітьми. У розвинутих демократичних державах високі показники виплат, проаналізованих у даному підрозділі, на нашу думку, впливають на якісний рівень життя, охорону здоров'я, освіту, розвиток

творчих здібностей і водночас забезпечують формування всебічно розвинутих та соціалізованих дітей в соціумі.

Досліджуючи особливості призначення державної допомоги у світі, маємо змогу підсумувати про те, що права людини в цих державах, як і право на соціальне забезпечення в цілому, захищаються державою та реалізуються на достатньому рівні

У сучасних умовах поступової євроінтеграції України передбачається приведення соціальної політики відповідно до європейських стандартів, де права людини визнані найвищою цінністю. У даному випадку мова йде про реальну адаптацію усталеної практики організації та функціонування системи державної допомоги сім'ям з дітьми. Дослідження здійснення соціальної політики в таких державах, як Франція, Німеччина, Ізраїль, Швеція, на нашу думку є досить цікавими. Тому запозичення деяких механізмів призначення соціальних виплат сім'ям з дітьми в цих країнах та впровадження їх в Україні матиме позитивний характер для подальшого розвитку нашої держави та становлення на рівні провідних держав європейського простору.

Одночасно з цим варто акцентувати увагу на тому, що імплементація міжнародних стандартів та практики у сфері соціального забезпечення сімей з дітьми має бути системним та послідовним, тому, на наш погляд, має місце розробка концепції, де має бути визначено подальші дії та заходи до покрокового наближення рівня соціального забезпечення сімей України до встановлених вимог та стандартів ЄС, що допоможе уникнути хаотичності та непослідовності інтеграції в майбутньому.

3.2. Напрями вдосконалення правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні

Вирішення проблем правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні створює необхідність у розробці стратегії реформ у

відповідності зі стандартами ЄС, яка надає поштовх до нових можливостей та перспектив, оскільки існуючі факти пов'язані насамперед із вирішенням конкретних нагальних соціальних проблем.

Дослідження взаємозв'язку показників, що характеризують соціальну ситуацію в Україні, це підтверджує. Програми соціального захисту та надання державної допомоги безпосередньо не забезпечують у достатній кількості необхідних ресурсів для вразливих груп населення, що практично не зменшує рівень бідності та безробіття сімей з дітьми в державі. Більшість виплат мають декларативний характер, оскільки призначення одного конкретного виду допомоги не створює можливостей отримання виплат для інших сфер життєдіяльності.

Одним із фундаментальних принципів, на якому повинна базуватися комплексна система соціального захисту України, є загальність, яка пов'язана з різними підходами до забезпечення українських демографічних груп. Це означає, що встановлені на державному рівні соціальні гарантії охоплюють повністю все населення, незалежно від статі, національності, зайнятості, доходу тощо.

Вважаємо цікавою думку дослідниці Вознюк Н., яка зазначає, що «...на сьогодні чи не основним недоліком правового регулювання у сфері державної соціальної допомоги є відсутність кодифікованого нормативного акту, чинні нормативно-правові акти не систематизовані» [11, с. 66].

Так, Вознюк Н. досліджуючи особливості правової бази щодо надання державної допомоги сім'ям дітьми, визначає, що законодавство у сфері державної соціальної допомоги регулярно змінюється та вдосконалюється шляхом зміни вже існуючої нормативно-правової бази та ухваленням нових законодавчих актів. Як приклад, Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» близько 30 разів зазнавав змін. Безпосередньо у 2008 році було внесено значні зміни до порядку призначення державних допомог при народженні дитини та по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. У 2009 року законодавець додав ще один вид державних виплат –

допомога при усиновленні дитини, а в 2011 році було змінено порядок та умови призначення державної допомоги саодиноким матерям і збільшено розмір виплат при народженні дитини.

У 2013-2014 роках змінився розмір допомоги при народженні дитини, а також було скасовано допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, яка відсутня на сьогоднішній день і об'єднана в єдину державну допомогу при народженні дитини [11, с. 66].

З даного дослідження вважаємо, що систематизація законодавства в цілому є складним багатоступінним процесом, який здатний об'єднати низку нормативних актів, що регулюють конкретну сферу життєдіяльності, визначити їх місце та усунути наявні прогалини. Водночас систематизація нормативно-правових актів у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми та соціального забезпечення в цілому приведе до гармонізує законодавства України з міжнародними стандартами.

Очевидно, зведення системи нормативних актів має привести до створення окремого кодифікованого документа, а саме прийняття Соціального кодексу України, проект якого ще до цього часу не підписано. На нашу думку, даний кодекс є важливим кроком до вдосконалення правового регулювання права соціального забезпечення. Він має включити в себе окремий самостійний розділ, присвячений власне призначення державної допомоги сім'ям з дітьми, врегулювати умови надання окремих видів допомог, коло суб'єктів, які мають право на їх отримання, розміри фінансових виплат тощо.

Вбачається, що перелік усіх видів допомоги сім'ям з дітьми в одному нормативно-правовому акті сприятиме реалізації забезпечення права громадян та їх сімей на соціальний захист, вплине на правосвідомість людей щодо наявності та закріплення таких прав на державному рівні, а також зменшить кількість існуючих прогалин в чинному законодавстві, що, в свою чергу, зменшить кількість спорів у національному судочинстві.

На наш погляд, реформування українського законодавства у сфері соціального забезпечення вимагає вдосконалення правового регулювання та визначення правового статусу сімей з дітьми як колективного суб'єкта відносин у сфері соціального забезпечення, що є досить дискусійним та актуальним. Попри наявну велику кількість наукових досліджень та публікацій у даній галузі, на сьогоднішній день не вдається виробити єдиний підхід. Найбільш гостра суперечка ведеться стосовно визнання сімей з дітьми як повноцінного суб'єкта галузевих правовідносин.

Вважаємо, що цей склад повинен включити в себе:

- 1) сім'ї з дітьми загалом;
- 2) батьки, один із них або ті хто їх заміняє;
- 3) дитина;
- 4) мати, яка отримує допомогу для одиноких матерів;

Слушною є думка К. Г. Папанова, який вважає, що «...навіть у тих випадках, коли в законодавстві йдеться про права сім'ї, вони виникають у конкретних її членів, які й є суб'єктами галузевих правовідносин, а не сім'ї як колективного суб'єкта» [49, с. 11].

Синчук С.М. наголошує на тому, що «...за сучасних умов є всі правові передумови для визнання сім'ї у відносинах соціального забезпечення. Сім'я як цілісний суб'єкт реалізовує право на соціальний захист, якщо наслідки соціального ризику є спільними для всіх її членів, а також коли соціального ризику зазнав один із її членів, однак наслідки є вагомими для всієї сім'ї та породжують спільну соціальну потребу» [82, с. 210].

Попри це, досить є актуальним питання правосуб'єктності сімей у сфері соціального забезпечення, походження яких не можна підтвердити документами, що видаються ДРАЦС. Нормативне закріплення в Законі України «Про соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» визначає суб'єктами правовідносин соціального забезпечення сімей, які можуть підтвердити факт співіснування, управління спільним майном та побутом, а також існування взаємних прав та обов'язків. В умовах сьогодення єдиний

законний спосіб підтвердити та визнати факт співіснування є власне судове рішення, проте це дуже клопіткий та довготривалий процес.

У даному випадку важливе значення має запозичення практики деяких європейських держав, в яких підтвердження факту сімейних правовідносин відбувається за допомогою укладення між чоловіком та жінкою, які проживають однією родиною, проте без реєстрації шлюбу, нотаріального договору. Вважаємо, така практика має застосовуватися і в Україні, оскільки дані нововведення деякою мірою прискорять процес призначення державної соціальної допомоги таким сім'ям.

Що стосується правоздатності сімей із дітьми як одержувачів державної допомоги, то Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» сім'єю з дітьми встановлено поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання коло осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, тобто фактом створення такої сім'ї є момент появи на утриманні та вихованні дитини [55].

У результаті дослідження системи грошових розмірів виплат, маємо змогу узагальнити про гостру необхідність їх збільшення. Аналізуючи міжнародну практику призначення державної допомоги сім'ям з дітьми, вважаємо найбільш прийнятною для громадян України систему соціального забезпечення Німеччини, так як в цій державі допомога на батьківство спрямована на компенсацію втрату доходів, коли батьки перестають працювати або змушені скоротити свій робочий час для догляду за своєю новонародженою дитиною. Однак, враховуючи економічний та політичний стан нашої держави, це неможливо здійснити в найближчий час.

Також, як вважає Костюк В. Л. «в умовах сьогодення важливою соціальною стратегією має бути подальша гармонізація розміру прожиткового мінімуму із достатнім життєвим рівнем, що забезпечуватиме належний рівень та якість життя правомочних осіб, у тому числі узгодивши

розміри прожиткового мінімуму для працездатних та непрацездатних осіб до вищого рівня» [38].

Доцільною у даному випадку вважаємо також думку професора Тищенко О. В., яка наголошує, що «з урахуванням європейського досвіду потребує перегляду Методика визначення розміру прожиткового мінімуму на одну особу та для тих осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, зокрема, варто змінити з урахуванням моніторингу сучасних потреб особи, визначений чинним законодавством України перелік продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг» [91, с. 312].

Правова політика України в цілому та у галузі захисту соціальних прав сімей з дітьми зокрема відповідає міжнародним стандартам, викладеним у чинних міжнародних документах, обов'язковість яких затверджена ВРУ та є частиною національного законодавства. Однак ці положення не в повній мірі враховані в процедурі правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми. Наприклад, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права хоч і є частиною національного законодавства України, проте їх вимоги ще не виконані, що чітко спостерігається у національній юридичній практиці.

На нашу думку, доцільною є точка зору співавторів Кобзевої Т. А. та Міхновського Г. Ю., які вказують про те, що: «слід детальніше дослідити загальнообов'язкове державне забезпечення для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, так як фінансова допомога є одним з найважливіших аспектів подальшого, самостійного життя. Дитина, або її прийомна сім'я буде мати додаткові кошти для забезпечення потреб на харчування, одяг, лікарські засоби, проживання і т.д.» [33, с. 39].

Звертаючись до досліджень особливостей основних соціальних систем окремих країн ЄС, вважаємо за необхідне визначити, що застосування практики державних соціальних програм Німеччини та Франції, а саме впровадження податкових пільг для сімей, зменшення податку пропорційно

до кількості дітей в родині, не тільки вплине на збільшення демографічної картини в Україні, а також сприятиме підвищенню рівня забезпеченості сімей з дітьми.

У процесі здійснення державної соціальної політики основним цільовим орієнтиром мають виступати наступні чинники:

1. Підвищення ефективності механізму державної фінансової підтримки сімей, водночас враховуючи співвідношення рівня прожиткового мінімуму до реальних цін на споживчий кошик.

2. Збільшення частки ресурсів, спрямованих на підтримку та забезпечення сімей з дітьми.

3. Розвиток дієвої системи правової та фінансової освіти для громадян з метою підвищення рівня їх правосвідомості та обізнаності у своїх правах.

4. Залучення альтернативних джерел наповнення Державного бюджету з метою стабілізації фінансування державної соціальної допомоги.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що реалізація дієвої підтримки сім'ї, материнства та дитинства з боку держави передбачає проведення постійного моніторингу з метою виявлення прогалин.

Окрім низького рівня виплат, на нашу думку, є боротьба з зловживанням громадянами в Україні, які народжують дітей з метою отримання виплат з державної допомоги по вагітності та пологам і при народженні дитини, і водночас не займаються доглядом за новонародженим та його вихованням. Безпосередньо це категорія сімей, які потрапили в складні життєві обставини, а також особи, які не бажають працювати, не мають постійного місця проживання та ведуть кочовий спосіб життя.

В даному випадку, з нашої точки зору, необхідно на законодавчому рівні ввести створення та організацію спеціальних комісій в територіальних органах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Для цього вважаємо доцільним створити окремий розділ в Соціальному кодексі України, в якому потрібно визначити завдання та обов'язки даних комісій. Передусім одним із важливих завдань є здійснення моніторингу за кожною сім'єю з дітьми. Для

отримання необхідної інформації ця комісія може співпрацювати з пологовими будинками, лікарнями та територіальними управліннями соціального захисту.

Зазначимо, що зарубіжний досвід таких країн, як Франція, Німеччина, Чехія, США тощо переконливо свідчить про те, що соціальна сфера є одним із пріоритетних напрямів державної політики, важливим проявом якої виступає надання сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, ряду соціальних послуг. Вважаємо, що подальше вдосконалення інституту державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні насамперед слід пов'язувати з відпрацюванням дієвих та ефективних механізмів з урахуванням особливостей суб'єктів їх отримання. Необхідно вдосконалювати механізми здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Перспективою подальших досліджень визначеної тематики є, на наш погляд, детальний аналіз практичного досвіду держав-членів ЄС та інших країн світу з питань призначення виплат сім'ям з дітьми; визначення стратегії подальшого реформування системи державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні на 2021-2025 роки, а також аналіз проблемних питань державного регулювання здійснення соціального забезпечення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті проведеного аналізу досліджуваного питання щодо правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні та відповідно до поставлених завдань, здійснено наступні висновки.

1. Досліджено становлення та розвиток законодавства про соціальне забезпечення умовно, охарактеризовано кожен з 5 основних етапів розвитку від IX ст. до сьогодення, кожен з яких має свої специфічні особливості відповідно до історичних умов розвитку суспільства загалом.

2. Проаналізовано особливості правового регулювання міжнародних стандартів щодо надання державної допомоги сім'ям з дітьми. Встановлено, що міжнародне право містить велику кількість міжнародно-правових актів, які чітко встановлюють обов'язок держав-учасниць сприяти соціальному забезпеченню дітей та сімей, в яких вони виховуються. З цього випливає, що політика з надання державної допомоги сім'ям з дітьми є визначальною у світових країнах.

Одночасно з цим визначено, що українська правова політика загалом та у сфері захисту прав сімей з дітьми зокрема відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у чинних міжнародних документах, обов'язковість яких затверджена ВРУ та є частиною національного законодавства. Однак це положення не повністю враховане в процедурі правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми.

3. Проаналізовано поняття сім'ї в системі надання державної допомоги сім'ям з дітьми. Визначено, що дане поняття є складним і багатогранним соціальним явищем і об'єктом багатьох наукових досліджень, основою суспільства, в якому індивідуальні особливості кожного з батьків, їх дітей та інших членів сім'ї найбільш очевидні та визнають природні потреби.

Досліджено різні аспекти визначення понять «допомога», «соціальна допомога», «державна допомога». Встановлено, що в юридичній літературі

поняття «допомога» визначається як «державні виплати громадянам, які здійснюються щомісяця, періодично або одноразово у випадках, передбачених законом з ціллю компенсації втрати заробітку або надання додаткової матеріальної допомоги».

Проведено дослідження поняття інститут державної допомоги як важливої ланки у сфері права соціального забезпечення в Україні.

Державною допомогою слід розглядати як будь-що, крім пенсій та державних виплат, які допомагають громадянам у випадках, передбачених законодавством. Ще однією важливим інститутом державної допомоги є правовий інститут державної допомоги сім'ям з дітьми, головним завданням якої є виконання демографічної функції права соціального забезпечення, покращення матеріального становища сімей з дітьми та створення найбільш сприятливих умов для розвитку молодого покоління .

Під державною допомогою сім'ям з дітьми слід розуміти грошову допомогу сім'ям з дітьми у випадках, визначених державою, що виплачується одноразово, щомісяця, або періодично з Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності Фонду тимчасових інвалідів з бюджету. Джерелом коштів даного виду допомоги є кошти з Державного та місцевих бюджетів відповідно до законодавства.

Встановлено метою надання державної допомоги сім'ям з дітьми поліпшення матеріального становища сімей з дітьми та створення найсприятливіших умов для розвитку підростаючого покоління.

4. У ході проведення аналізу окремих видів допомоги сім'ям з дітьми, було досліджено особливості призначення: допомоги по вагітності тапологами, при народженні дитини, при усиновленні та на дітей, позбавлених піклування тощо. Окремо акцентовано увагу на окремі підвиди державної допомоги – одноразова натуральна допомога «пакунок малюка» та допомога по догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». Також визначено роль і значення функціональної послуги «єМалятко» як механізму забезпечення надання державної допомоги при народженні дитини.

Право на допомогу по вагітності та пологах й при народженні дитини це соціальне право людини, гарантоване на державному рівні та основним міжнародним законодавством про права людини. Досліджуючи розміри виплат з даного виду державної допомоги, вважаємо, що основною проблемою в Україні в сфері реалізації права на державну допомогу по вагітності та пологах є відносно низькі виплати, які не відповідають європейським стандартам у цьому плані. Дана проблема є причиною погіршення демографічної ситуації в Україні.

На нашу думку, нагальне питання щодо надання щомісячної допомоги на дітей у розмірі не менше встановленого законом прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років має бути вирішено, а Закон України «Про державну сім'ям з дітьми» повинен бути змінений у місці збільшення розміру допомоги при народженні дитини та порядку виплати. Відповідно до даної категорії державної допомоги необхідно додати послугу «муніципальна няня» з компенсацією за наймання няні в розмірі, що відповідає прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років.

Нормативно-правова база, яка регулює призначення виплат цим категоріям громадян характеризується наявністю численної кількості законодавчих актів. З одного боку, можна вказати на достатній рівень правового регулювання державної допомоги сім'ям, які підлягають отриманню саме цих виплат.

Проте, з іншого боку, вважаємо, що наявна правова база характеризується розпорошеністю та несистематизованістю, що ускладнює практичне застосування та тлумачення, а також негативно впливає на правосвідомість та обізнаність громадян щодо своїх прав на отримання цієї чи іншої допомоги.

5. Проаналізовано практичний досвід деяких провідних країн світу. Встановлено, що державна соціальна та сімейна політика здійснюється за допомогою різноманітних підходів для реалізації права на соціальне забезпечення сімей з дітьми.

Досліджуючи особливості призначення державної допомоги у світі, маємо змогу підсумувати про те, що права людини в цих державах, як і право на соціальне забезпечення в цілому, захищаються державою та реалізуються на достатньому рівні

У сучасних умовах поступової євроінтеграції України передбачається приведення соціальної політики відповідно до європейських стандартів, де права людини визнані найвищою цінністю. У даному випадку мова йде про реальну адаптацію усталеної практики організації та функціонування системи державної допомоги сім'ям з дітьми.

Дослідження здійснення соціальної політики в таких державах, як Франція, Німеччина, Ізраїль, Швеція, на нашу думку є досить цікавими. Тому запозичення деяких механізмів призначення соціальних виплат сім'ям з дітьми в цих країнах та впровадження їх в Україні матиме позитивний характер для подальшого розвитку нашої держави та становлення на рівні провідних держав європейського простору.

Одночасно з цим варто акцентувати увагу на тому, що імплементація міжнародних стандартів та практики у сфері соціального забезпечення сімей з дітьми має бути системним та послідовним, тому, на наш погляд, має місце розробка концепції, де має бути визначено подальші дії та заходи до покрокового наближення рівня соціального забезпечення сімей України до встановлених вимог та стандартів ЄС, що допоможе уникнути хаотичності та непослідовності інтеграції в майбутньому.

6. На основі проведеного аналізу практики надання матеріальної допомоги сім'ям в країнах світу було надано пропозиції національного законодавства з питань правового регулювання державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні та даної системи в цілому.

З'ясовано, що перелік усіх видів допомоги в одному законодавчому акті сприятиме більш всебічному здійсненню права громадян на соціальний захист. Прийняття Соціального кодексу України дозволило б усунути різницю між окремими нормативними актами, уніфікувати та спростити

процедуру призначення державних соціальних виплат, сприяти виконанню положень Конституції України та підвищити стандарти соціального захисту громадян.

Проаналізувавши основні соціальні системи деяких країн Європейського Союзу, ми вважаємо, що використання моделі державних соціальних програм подібно Німеччині та Франції для запровадження податкових пільг для сімей в Україні та зменшення сімейних податків у відсотках з народженням кожної наступної дитини. Вважаємо, даний фактор не тільки вплине на збільшення демографічної ситуації в країні, а й сприятиме підвищенню рівня забезпеченості сімей з дітьми.

На наш погляд, нормативна база потребує вдосконалення з точки зору концепції соціально-правового механізму захисту материнства та дітей. Держава повинна продовжувати приділяти особливу увагу заходам соціального захисту у формі допомоги дітям та у зв'язку з народженням дітей.

У процесі здійснення державної соціальної політики основним цільовим орієнтиром мають виступати наступні чинники:

1. Підвищення ефективності механізму державної фінансової підтримки сімей, водночас враховуючи співвідношення рівня прожиткового мінімуму до реальних цін на споживчий кошик.

2. Збільшення частки ресурсів, спрямованих на підтримку та забезпечення сімей з дітьми.

3. Розвиток дієвої системи правової та фінансової освіти для громадян з метою підвищення рівня їх правосвідомості та обізнаності у своїх правах.

4. Залучення альтернативних джерел наповнення Державного бюджету з метою стабілізації фінансування державної соціальної допомоги.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що реалізація дієвої підтримки сім'ї, материнства та дитинства з боку держави передбачає проведення постійного моніторингу з метою виявлення прогалин.

Окрім низького рівня виплат, на нашу думку, є боротьба з зловживанням громадянами в Україні, які народжують дітей з метою отримання виплат з державної допомоги по вагітності та пологам і при народженні дитини, і водночас не займаються доглядом за новонародженим та його вихованням. Безпосередньо це категорія сімей, які потрапили в складні життєві обставини, а також особи, які не бажають працювати, не мають постійного місця проживання та ведуть кочовий спосіб життя.

В даному випадку, з нашої точки зору, необхідно на законодавчому рівні ввести створення та організацію спеціальних комісій в територіальних органах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Для цього вважаємо доцільним створити окремий розділ в Соціальному кодексі України, в якому потрібно визначити завдання та обов'язки даних комісій.

Передусім одним із важливих завдань є здійснення моніторингу за кожною сім'єю з дітьми. Для отримання необхідної інформації ця комісія може співпрацювати з пологовими будинками, лікарнями та територіальними управліннями соціального захисту.

Зазначимо, що зарубіжний досвід таких країн, як Франція, Німеччина, Чехія, США тощо переконливо свідчить про те, що соціальна сфера є одним із пріоритетних напрямів державної політики, важливим проявом якої виступає надання сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, ряду соціальних послуг.

Вважаємо, що подальше вдосконалення інституту державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні насамперед слід пов'язувати з відпрацюванням дієвих та ефективних механізмів з урахуванням особливостей суб'єктів їх отримання. Необхідно вдосконалювати механізми здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Оскільки система соціального захисту України потребує поглибленого наукового аналізу з позицій виявлення нових шляхів і напрямів її удосконалення, доцільно слідувати загальноєвропейській тенденції, коли держави сприяють активізації діяльності громадських організацій у цій сфері.

При цьому у нормативно-правовому полі передбачити чітке визначення правових засад взаємодії державних і недержавних інституцій у сфері надання соціальних послуг, координації їх діяльності, правовий статус громадських об'єднань та їх представників, які здійснюють діяльність із надання соціальних послуг.

Перспективою подальших досліджень визначеної тематики є, на наш погляд, детальний аналіз практичного досвіду держав-членів ЄС та інших країн світу з питань призначення виплат сім'ям з дітьми; визначення стратегії подальшого реформування системи державної допомоги сім'ям з дітьми в Україні на 2021-2025 роки, а також аналіз проблемних питань державного регулювання здійснення соціального забезпечення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт за результатами дослідження у межах проекту «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності». Київ: ТОВ «ВЕРСО 04», 2012. 151 с.
2. Андріїв В. В. Державні допомоги як вид соціальної підтримки. Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО», Випуск 2, 2015. С. 318-323.
3. Баранник Л. Б. Соціальний захист громадян : навчальний посібник. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2017. Вид. 2. 246 с.
4. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. Київ: Олан, 2004. 312 с.
5. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 663 с.
6. Борисов А. Б. Великий економічний словник. Книжний світ. 2003. 895 с.
7. Бориченко К.В. Сім'я з дітьми як суб'єкт права соціального забезпечення. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 5. Т. 1. С. 134–137.
8. Бурлака О. Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 10. С. 52–56.
9. Бурлака О. С. Особливості призначення і виплати допомоги при народженні дитини. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2017. № 1. С. 83–90.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун. 2004. 1140 с.
11. Вознюк Н. До питання про поняття та види державних соціальних допомог. Історико-правовий часопис № 2 (4), 2014. С. 64–69.

12. Гафарова А. С. Сім'я як ефективний чинник формування особистості дитини. Кропивницький: «Теоретичні та методологічні проблеми практичної психології, її перспективи». 2020. С. 49–53.

13. Глазко Н. Д. Зарубіжний досвід забезпечення соціальної сфери. Ефективна економіка: наукове фахове видання. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3059> (дата звернення: 30.11.2020 р.).

14. Грошова допомога на народження і виховання дітей: приклади з ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29261896.html> (дата звернення: 30.11.2020 р.).

15. Дані Державної служби статистики України: станом на 31.12.2018 щодо кількості обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення: 22.11.2020 р.).

16. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text(дата звернення: 15.10.2020 р.).

17. Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту та благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному та міжнародному рівнях від 3 грудня 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_131#Text (дата звернення: 15.10.2020 р.).

18. Демуз І. О. Соціальний захист материнства в УРСР 1960-х–1970-х рр.: законодавча практика. Наукові записки з української історії: Збірник наукових праць. 2012. Вип. 28. С. 169–176.

19. Деякі питання виплати державної соціальної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 632. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.10.2020 р.).

20. Деякі питання встановлення лікарсько-консультативними комісіями інвалідності дітям: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 № 917. Офіційний вісник України. 2013. № 100. С. 20.

21. Деякі питання забезпечення дитини при народженні одноразовою натуральною допомогою «пакунок малюка»: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 172. Втрата чинності: 22.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2020 р.).

22. Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня»: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 68. Дата оновлення: 02.10.2020 р. Урядовий кур'єр від 12.02.2019. № 28.

23. Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям: Постанова Кабінету Міністрів України № 250 від 13 березня 2019 р. Дата оновлення: 31.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.11.2020 р.).

24. Дікова-Фаворська О. М. Специфічні групи осіб з обмеженими можливостями здоров'я у фокусі соціології: монографія. Житомир: Полісся, 2009. 488 с.

25. Допомога на дітей одиноким матерям. Офіційний веб-сайт Мінсоцполітики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18904.html> (дата звернення: 02.11.2020 р.).

26. Доценко І.О. Законодавчі умови надання державної допомоги сім'ям з дітьми. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. №3 (3). С. 61–63.

27. Дубич К. В. Нормативно-правове забезпечення системи надання соціальних послуг населенню України. Часопис цивільного і кримінального судочинства . 2012 № 1. С. 12–19.

28. Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом Прийнята 17 липня 2009 р. Офіційний вісник України. 2009. № 51. Ст. 319.
29. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) прийнята 16 вересня 2011 р. Офіційний вісник України. 2011. № 69. Ст. 87.
30. Європейська соціальна хартія від 03 травня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 51. Ст. 418.
31. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. С. 3103.
32. Кальчевська О. П. Державна підтримка сімей, які усиновили дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_20938 (дата звернення: 02.11.2020 р.).
33. Кобзева Т. А., Міхновський Г. Ю. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Правові горизонти. 2019. Вип. 19 (32). С. 36–41.
34. Коломієць О., Крімер Б. «Економія» на майбутньому. Дзеркало тижня. 2014. № 14. 212 с.
35. Колосок А. М. Соціальний захист населення: актуальні проблеми та перспективи розвитку. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. № 1. 2019. С. 38–44.
36. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990 р. № 1. С. 205.
37. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
38. Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2017. № 1(15). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltr.pdf>(дата звернення: 04.11.2020 р.).
39. Крамаренко Л. В. Соціальний захист населення в країнах Європейського Союзу (на прикладі категорії «багатодітні сім'ї»). URL:

file:///C:/Users/user/Downloads/Nvamu_uprav1_2011_4_38%20(1).pdf(дата звернення: 30.11.2020 р.).

40. Купченко Р. В. Проблеми правового регулювання державної соціальної допомоги сім'ям при народженні дитини в Україні. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». 2018. Вип. 29. С. 58-64.

41. Матеріальна підтримка сімей з дітьми у країнах Європи: гранти при народженні та інші платежі. Демографічний блог. URL: http://demostudy.blogspot.com/2012/05/blog-post_110.html (дата звернення: 02.12.2020 р.).

42. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2002. № 2.

43. Міжнародних пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2002. № 2.

44. Міллер А. О. Проблеми правового регулювання та реалізації права на державну допомогу по вагітності та пологах. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70) Ч. 1 № 2. Запоріжжя. 2020. С. 101–106.

45. Новицька Н. В. Державна допомога як соціальна проблема. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+». 2020. С. 127–131.

46. Оболенський Ю. Організаційно-правові заходи реабілітації інвалідів. Правовий вісник УАБС. 2013. № 2 (9). С. 82–87.

47. Овдін О. Надання допомоги при народженні дитини як напрямок державної демографічної політики в Україні. Збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ «Державне управління та місцеве самоврядування». 2015. № 1 (26). С. 152–161.

48. Панченко В. Ю. Про поняття соціальної допомоги в сучасному суспільстві. СОЦИС. 2012. № 5. С. 13–18.

49. Папанова К. Г. Вдосконалення системи соціального захисту сімей з дітьми: випускна кваліфікаційна робота ... магістра: 281 Публічне управління та адміністрування. Покровськ, 2020. 72 с.

50. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1317. Офіційний вісник України. 2009. № 95. С. 52.

51. Про виплату одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», та одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України № 268 від 28 лютого 2011 р. Дата оновлення: 21.11.2020 р. Офіційний вісник України. 2011. № 20. Ст. 845.

52. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. Дата оновлення: 17.03.2020 р. Відомості Верховної Ради України, 1997. № 2. Ст. 4.

53. Проект Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27.03.2014 р. № 4576. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG3J400I> (дата звернення: 02.12.2020 р.).

54. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 № 294-IX. Дата оновлення: 28.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>(дата звернення: 02.12.2020 р.).

55. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 р. № 2811-ХІІ. Дата оновлення: 24.10.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 5. Ст. 21.

56. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 16.11.2000 № 2109-ІІІ. Дата оновлення: 24.09.2020 р. Урядовий кур'єр. 2000. № 236.

57. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України: від 13 січня 2005 року № 2342-ІV. Дата оновлення: 08.08.2020 р. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 6. Ст. 147.

58. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. Дата оновлення: 25.10.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 46–47. Ст. 403.

59. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27 березня 2014 р. № 1166-VII. Дата оновлення: 15.04.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 20–21. Ст. 745.

60. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561. Офіційний вісник України. 2011. № 91. С. 251.

61. Про затвердження переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів, віком до 16 років : Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства фінансів України від 08.11.2001 р. № 454/471/516. Офіційний вісник України. 2002. № 52. С. 371.

62. Про затвердження порядку видачі медичного висновку про дитину-інваліда, віком до 18 років: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 04.12.2001 р. № 482. Офіційний вісник України. 2002. № 3. С. 189.

63. Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства фінансів України від 30.04.2002 р. № 226/293/169. Офіційний вісник України. 2002. № 24. Т. 2. С. 473.

64. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751. Дата оновлення: 31.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.11.2020 р.).

65. Про затвердження порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»: Постанова Кабінету Міністрів України № 81 від 31.01.2007 р. Дата оновлення: 10.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.11.2020 р.).

66. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. Дата оновлення: 08.08.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 2-3. ст.11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>(дата звернення: 14.10.2020 р.).

67. Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням : постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 1266. Дата оновлення: 30.05.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.2020 р.).

68. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. Дата оновлення: 16.10.2020 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 21. Ст. 252.

69. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Дата оновлення: 03.07.2020 р. Відомості Верховної Ради України, 2001. № 30. Ст. 142.

70. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15 липня 1999 р. від 966-XIV. Дата оновлення: 20.01.2018 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 38. Ст. 348.

71. Про соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01 червня 2000 р. № 1768-III. Дата оновлення: 01.07.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 35. Ст. 290.

72. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2019. № 18. Ст. 73.

73. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28 лютого 1991 р. № 796-XII. Дата оновлення: 09.08.2019 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 16. Ст. 200.

74. Про реабілітацію осіб з інвалідності в Україні: Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. Дата оновлення: 01.01.2020 р. Урядовий кур'єр. 2005. № 213.

75. Про реалізацію експериментального проекту щодо створення сприятливих умов для реалізації прав дитини. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 691-2019. Дата оновлення: 14.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2019-%D0%BF> (дата звернення: 21.10.2020 р.).

76. Прокопенко О. С. Державна політика щодо соціальної підтримки неповних сімей в Україні. International Scientific Journal «Internauka». 2018. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15283060237813.pdf> (дата звернення: 28.10.2020 р.).

77. Рішення Конституційного суду України від 07.11.2018 р. №9-р/2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-18/sp:max25> (дата звернення: 15.10.2020 р.).

78. Рекомендація МОП № 190 щодо заборони та негайних дій з ліквідації найгірших форм дитячої праці 1999 р. Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці. 1965-1999. Т II. Женева: Міжнародне бюро праці, 1999. С. 1546–1549.

79. Роз'яснення Мінсоцполітики щодо допомоги на дітей одиноким матерям. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-lipnya-2020-r-dopomoga-na-](https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-lipnya-2020-r-dopomoga-na)

ditej-odinokim-materyam-priznachayetsya-za-novimi-umovami-minsocpolitiki
(дата звернення: 28.10.2020 р.).

80. Романенко О.А., Хмара М. П. Аналіз ефективності заходів та ініціатив з сімейної політики. International relations, part «Economic sciences» № 18. 2019. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/3667-13490-1-PB.pdf>. (дата звернення: 24.11.2020).

81. Саєнко Л. І. Проблеми сімей, які виховують дитину-інваліда. Людина і суспільство: основні тенденції розвитку і фактори трансформації у філософському, соціальному та психологічному вимірі. Чернігів, 2006. С. 70–80.

82. Синчук С. М. Правосуб'єктність сім'ї у правовідносинах соціального забезпечення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. № 8. С. 209–211.

83. Сімейна політика в країнах Європи (досвід Швеції, Фінляндії, Франції, Німеччини та Хорватії). 32 с. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/480911592560985234/pdf> (дата звернення: 01.12.2020 р.).

84. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 03.07.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.09.2020 р.).

85. Сокол М. В. Сім'я як суб'єкт соціально-забезпечувальних правовідносин у сфері державних соціальних допомог. Прикарпатський юридичний вісник. № 2(31) (2020). С. 60–64 (с. 60).

86. Соціальний захист у зарубіжних країнах. URL: <http://www.pilga.in.ua/taxonomy/term/4> (дата звернення: 01.12.2020 р.).

87. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення: навч. підруч. Чернігів. 2016. 693 с.

88. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 405 с.

89. Ступак Ф. Я. Благодійність та суспільна опіка в Україні (к. XVIII-п. XX ст.). Київ: Інститут історії НАН України, 2009. 269 с.
90. Тимченко Л. М. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами в Україні та європейських країнах. Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 28.02.2020). С. 198-201. URL:<http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4305/1/55.pdf> (дата звернення: 15.11.2020 р.).
91. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 394 с.
92. Тищенко О. В. Досвід соціального забезпечення населення в провідних країнах Європейського Союзу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 2 (2). С. 76–81.
93. Тюльпа Т. М. Історія становлення та розвитку соціальної допомоги: навчально-методичний посібник. Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. 92 с.
94. Удалова Т. М. Особливості соціального захисту дітей та матерів України в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/lipd/2009_1/14Udalova.html (дата звернення: 28.09.2020 р.).
95. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України. Форум права. 2013. №3. С. 717–724.
96. Хохленко О. М. Фінансово-правові засади надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «Муніципальна няня». 2020. № 1. С. 77–82.
97. Чеховська І. В. Соціальний захист одиноких матерів: аналіз основних положень законодавства. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 1 (5) 2017. С. 191–201.

98. Щодо виплати допомоги по вагітності та пологах: лист Міністерства праці та соціальної політики України від 23 травня 2008 р. № 273/020/99-08. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FIN37962.html (дата звернення: 08.10.2020 р.).

99. Яригіна Є. П. Соціальне забезпечення сімей з дітьми: міжнародний досвід та українська модель: монографія. Харків: Монолит, 2016. 196с.

100. Burgess E. W. The Family From institution to Companion ship: [s. n.], 1945. P. 6, 7.

101. Child protection standards in Ontario 2007. Ministry of the Attorney General. URL: https://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/family/divorce/child_protection/(дата звернення:03.12.2020 р.).

102. Derjanvskaya S. L. Political and administrative leadership in child safety and well-beingpublic policy in Canada. № 2. 2016. URL: file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Ttpdu_2016_2_15.pdf (дата звернення: 03.12.2020 р.).

103. Małgorzata Magdalena Hybka. Expected and achieved outcomes of child-related tax benefits in Germany. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. vol. 64, nr 4.2020. P. 52–63.

104. Mustafa Caglar Beker. Family Benefits as an International Labour Standard in Social Security in Germany. Journal of economic and administrative sciences. 2019. P. 92–114.

105. Rosie Read. Caring Valuesand the Valueof Care: Women, Maternalism and Caring Workin the Czech Republic. Contemporary European History. 2019. C. 500–511.

106. Marie-Thérèse Letablier, Angela Luci, Antoine Math, Olivier Thévenon. The Costs of Raising Children and the Effectiveness of Policies to Support Parenthood in European Countries: European Commission, 2009. 164 p.